

NGHIÊN CỨU KHOA HỌC CÔNG NGHỆ SỐ

THẨM ĐỊNH ĐỀ TÀI KHOA HỌC
TRONG THỜI ĐẠI TRÍ TUỆ NHÂN TẠO
VÀ CÔNG NGHỆ SỐ:

Thách thức và giải pháp

TRANG 4

Đưa nghiên cứu khoa học
vào cuộc sống

TRANG 4

Nâng cao chất lượng phản biện khoa học

TRANG 5

Tản mạn về công tác nghiên cứu khoa học

TRANG 6

Tháo gỡ điểm nghẽn thể chế để khơi thông nguồn lực phát triển

NGUYỄN TRI THỨC

Sáng 21-10, phát biểu tại phiên khai mạc kỳ họp thứ 8 Quốc hội khóa XV, Tổng Bí thư Tô Lâm yêu cầu đổi mới mạnh mẽ công tác lập pháp, phải vừa bảo đảm yêu cầu quản lý Nhà nước vừa khuyến khích sáng tạo, khơi thông mọi nguồn lực để phát triển. Theo Tổng Bí thư, trong bối cảnh tình hình thế giới, khu vực có nhiều diễn biến phức tạp, có vấn đề vượt dự báo, chưa từng có tiền lệ, đặt ra khó khăn, thách thức rất lớn đối với nhiệm vụ xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, chúng ta vẫn cơ bản hoàn thành và vượt chỉ tiêu đề ra các mục tiêu, nhiệm vụ chủ yếu của năm 2024, trong đó có nhiều điểm sáng tích cực.

Tổng Bí thư ghi nhận đóng góp của Quốc hội trong thành tựu chung của đất nước, hoạt động của Quốc hội có nhiều đổi mới, thực chất và hiệu quả hơn, ngày càng phát huy vai trò là cơ quan đại biểu cao nhất của nhân dân, cơ quan quyền lực Nhà nước cao nhất với 3 chức năng quan trọng về lập pháp, giám sát và quyết định những vấn đề quan trọng của đất nước. Tuy nhiên, Tổng Bí thư cũng thẳng thắn nêu rằng, trong tổ chức và hoạt động của Quốc hội vẫn còn những tồn tại, hạn chế cần sớm được khắc phục. “Trong 3 điểm nghẽn lớn nhất hiện nay là thể chế, hạ tầng và nhân lực, thể chế là điểm nghẽn của điểm nghẽn”, Tổng Bí thư chỉ rõ. Đó là chất lượng xây dựng, hoàn thiện pháp luật chưa đáp ứng yêu cầu

Theo Thủ tướng Phạm Minh Chính, việc phân công “rõ người, rõ việc, rõ trách nhiệm, rõ thời gian thực hiện, rõ hiệu quả, rõ sản phẩm” là một trong những giải pháp giúp tháo điểm nghẽn thể chế. TRONG ẢNH: Giao dịch hành chính tại bộ phận một cửa Trung tâm Hành chính thành phố Đà Nẵng. Ảnh: Tư liệu

thực tiễn, một số luật mới ban hành đã phải sửa đổi; các quy định chưa thực sự đồng bộ, còn chồng chéo, nhiều quy định còn khó khăn, cản trở việc thực thi, gây thất thoát, lãng phí các nguồn lực.

Lâu nay chúng ta vẫn quen với việc gọi tên, chỉ ra những điểm nghẽn gây cản trở những hoạt động thông thường. Điểm nghẽn ấy có thể ví như “nút thắt cổ chai”, gây ra sự ùn ứ, đình trệ các hoạt động, công việc cụ thể, ảnh hưởng đến các hoạt động, công việc, chu trình tiếp theo. Tất nhiên, có những điểm nghẽn không chỉ là “nút thắt cổ chai”, mà có thể là sự đứt gãy gây ùn tắc, ngưng trệ các hoạt động ở cả hai phía. Có thể giải thích điểm nghẽn theo những cách khác nhau nữa, nhưng vấn đề quan

trọng giống nhau đó là sự không lưu thoát như bình thường, gây ra những cản trở đến quá trình vận hành của một hoạt động, công việc cụ thể nào đó, thậm chí cả một ngành, lĩnh vực trong đất nước, gây ức chế, bức xúc đối với những người có liên quan, tham gia.

Khi thể chế trở thành điểm nghẽn đồng nghĩa với hệ thống các nguyên tắc, quy định, các luật lệ... có sự trực tiếp, không phù hợp, gây ra những sự cản trở quá trình phát triển của một vấn đề, lĩnh vực nhất định nào đó trong xã hội. Nếu điểm nghẽn xảy ra trên diện rộng, ở nhiều lĩnh vực khác nhau thì sự phát triển bình thường sẽ níu lại, ngưng trệ, thậm chí bị tụt lại, thậm chí đứt gãy, đổ vỡ. Khi ấy, các điều kiện bình thường cơ bản để

sự việc, hiện tượng, ngành nghề, lĩnh vực cụ thể phát triển sẽ không được bảo đảm. Và như vậy, khi cái gốc cho sự phát triển là thể chế bị “nghẽn” sẽ kéo theo các điểm nghẽn khác xuất hiện, gây ra tình trạng ùn tắc, ngưng đọng, trì trệ, tụt hậu. Nếu muốn phát triển, chắc chắn phải quyết liệt tháo gỡ các điểm nghẽn để giải phóng, khơi thông các nguồn lực, sức sản xuất, tạo hành lang pháp lý đủ rộng, thông thoáng, linh hoạt. Trong bài phát biểu của mình tại phiên khai mạc kỳ họp thứ 8 Quốc hội khóa XV, Tổng Bí thư Tô Lâm cho rằng: “Các quy định của luật phải mang tính ổn định, có giá trị lâu dài; luật chỉ quy định những vấn đề khung, những vấn đề có tính nguyên tắc; không cần quá dài. Những vấn đề thực tiễn biến động thường xuyên thì giao Chính phủ, địa phương quy định để bảo đảm linh hoạt trong điều hành. Tuyệt đối không hành chính hóa hoạt động của Quốc hội; luật hóa các quy định của nghị định và thông tư”.

Có thể thấy rằng, ở bất cứ bộ, ngành, địa phương, lĩnh vực nào cũng không khó để phát hiện, tìm ra những điểm nghẽn về mặt thể chế, có thể do luật quy định, có thể từ sự ban hành các văn bản quy phạm pháp luật của cơ quan chức năng Trung ương hoặc địa phương, thậm chí là sự bất cập giữa các văn bản, việc văn bản quy phạm pháp luật chưa được ban hành, không theo kịp thực tiễn... Tại phiên họp lần thứ ba của Ban Chỉ đạo rà soát, xử lý vướng mắc

trong hệ thống văn bản quy phạm pháp luật diễn ra chiều 28-9, Thủ tướng Phạm Minh Chính, Trưởng ban Chỉ đạo cho biết, phiên họp tập trung vào tháo gỡ các vướng mắc về mặt thể chế, nhất là những vấn đề liên quan đến nguồn lực, xoá bỏ các cơ chế xin - cho, gỡ bỏ những phiền hà, sách nhiễu, làm tăng chi phí tuân thủ của người dân, doanh nghiệp với tinh thần quyết tâm phải cao, nỗ lực phải lớn, hành động quyết liệt, có trọng tâm, trọng điểm, làm việc nào dứt việc đó, phản công “rõ người, rõ việc, rõ trách nhiệm, rõ thời gian thực hiện, rõ hiệu quả, rõ sản phẩm”. Thủ tướng yêu cầu tiếp tục rà soát, xác định các bất cập, vướng mắc có tính cấp bách, những điểm nghẽn về thể chế cần tháo gỡ để tạo thuận lợi cho sản xuất, kinh doanh của người dân, doanh nghiệp, bảo đảm mục tiêu thúc đẩy tăng trưởng, kiểm soát lạm phát và ổn định kinh tế vĩ mô theo đúng yêu cầu nhiệm vụ và chỉ đạo của Chính phủ. Cùng với xây dựng luật, cần khẩn trương xây dựng ban hành các nghị định hướng dẫn thực hiện luật để tổ chức thực thi các luật kịp thời, hiệu quả...

Có thể khẳng định rằng, một khi điểm nghẽn thể chế được tháo gỡ sẽ góp phần quan trọng loại bỏ các rào cản pháp lý không cần thiết, xoá bỏ những vướng mắc, điểm nghẽn cụ thể để khơi thông mọi nguồn lực, tạo đường băng vững chắc cho sự phát triển, đáp ứng sự kỳ vọng của người dân, doanh nghiệp, xã hội.

N.T.T

♻️ Nghĩ

HẠNH SAN

Từ trào lưu “túi mù” đến khủng hoảng rác thải

Gần đây, trào lưu “xé túi mù” bùng nổ trên mạng xã hội. Nhiều phiên livestream kéo dài đến 2-3 giờ sáng vẫn thu hút hàng ngàn người theo dõi, bình luận rôm rả. Xu hướng này không chỉ dừng lại trên nền tảng số mà còn lan tỏa ra ngoài đời thực, một số thầy, cô giáo cũng áp dụng “túi mù” vào việc lựa chọn học sinh trả bài đầu giờ.

Trào lưu này thực chất có nguồn gốc từ “fukubukuro” (túi may mắn) - một phương thức thanh lý hàng tồn kho với giá giảm dịp năm mới của Nhật Bản vào những năm 1980. Người tiêu dùng không biết bên trong có gì, tạo cảm giác tò mò và kích thích việc mua sắm. “Fukubukuro” nhanh chóng thu hút sự quan tâm của giới trẻ và lan rộng sang nhiều quốc gia, đặc biệt là Trung Quốc, với tên gọi mới “blind box” (túi mù hay hộp mù).

Thời gian qua, thông qua các nền tảng thương mại điện tử và mạng xã hội, trào lưu “túi mù” đã phát triển mạnh mẽ, trở

thành hiện tượng toàn cầu. Sản phẩm bên trong ngày càng nhỏ, kích thước phổ biến dao động từ 2-10cm. Các mô hình nhựa trang trí được thiết kế bắt mắt và có giá cực kỳ rẻ, chỉ từ 1.000 đồng đến dưới 10.000 đồng/túi. Cũng bởi vậy, người mua để dành sở hữu từ hàng chục cho đến hàng trăm túi mù. Họ sẵn sàng chi tiền không chỉ vì sản phẩm bên trong mà còn vì trải nghiệm thú vị. Nhiều người thừa nhận không thực sự có nhu cầu sử dụng các món đồ từ túi mù mà chỉ muốn tận hưởng cảm giác phấn khích khi khám phá bất ngờ.

Những điều này dẫn đến một hệ lụy đáng báo động: lượng rác thải nhựa khó phân hủy gia tăng đáng kể. Theo một nghiên cứu của Tổ chức Bảo vệ môi trường toàn cầu (Global Environment Facility), rác thải nhựa từ những sản phẩm tiêu dùng ngắn hạn chiếm đến 15% tổng lượng rác nhựa phát sinh hàng năm. Trong khi đó, các sản phẩm này thường có tuổi thọ rất ngắn, từ vài ngày đến vài tháng, trước khi chúng trở thành rác thải

gây hại cho môi trường. Bên cạnh đó, báo cáo của Liên Hợp Quốc cho thấy, sản xuất nhựa và thói quen tiêu dùng không bền vững đã góp phần vào sự gia tăng các thiên tai như bão lũ, hạn hán và cháy rừng. Những hậu quả lâu dài của việc tiêu dùng thiếu trách nhiệm bao gồm mực nước biển dâng, nạn đói và sự suy giảm đa dạng sinh học. Các vấn đề này không chỉ đe dọa môi trường mà còn ảnh hưởng nghiêm trọng đến cuộc sống của hàng triệu người dân trên toàn cầu.

Các nhà khoa học đã nhiều lần cảnh báo về mối liên hệ giữa hành vi tiêu dùng của con người và sự gia tăng của các thảm họa tự nhiên. Tuy nhiên, dường như những cảnh báo này vẫn chưa đủ để lay động phần lớn người dân. Sự phổ biến của trào lưu “túi mù” cũng phản ánh một thực trạng đáng lo ngại về thái độ thờ ơ của nhiều người đối với các vấn đề môi trường cấp bách.

Đây chỉ là một phần nhỏ trong bức tranh lớn hơn về hành vi tiêu dùng thiếu trách nhiệm. Thay vì

chỉ trích, chúng ta cần xem xét hiện tượng “xé túi mù” như một cơ hội để thúc đẩy đối thoại về lối sống bền vững. Điều quan trọng là làm thế nào để hướng dẫn người tiêu dùng, đặc biệt là giới trẻ, hiểu và thực hiện trách nhiệm của mình đối với môi trường?

Giáo dục đóng vai trò quan trọng trong việc thay đổi hành vi. Các chương trình giáo dục về tiêu dùng bền vững, tái chế và giảm thiểu rác thải cần được đẩy mạnh, đặc biệt là trong trường học. Ngoài ra, sự hợp tác giữa người tiêu dùng và doanh nghiệp cũng là yếu tố quan trọng. Các công ty nên cân nhắc cung cấp các sản phẩm tiêu dùng bền vững, như sử dụng nguyên liệu có thể phân hủy hoặc tái chế. Song song, người tiêu dùng cần ủng hộ các doanh nghiệp có trách nhiệm với môi trường để tạo áp lực thúc đẩy các thay đổi lớn hơn trong ngành công nghiệp tiêu dùng.

Bên cạnh đó, một trong những biện pháp quan trọng để giảm tác động tiêu cực này là đánh thuế cao đối với các sản phẩm có hại

cho môi trường. Chính phủ các nước cũng đã bắt đầu áp dụng các loại thuế này để khuyến khích người tiêu dùng chọn lựa các sản phẩm bền vững hơn. Với thuế 15 cent cho mỗi túi nhựa dùng một lần từ năm 2002 (và nâng lên 22 cent vào năm 2007), việc sử dụng túi nhựa tại Ireland đã giảm hơn 90%. Kể từ tháng 4-2022, Vương quốc Anh đã áp dụng thuế đối với các sản phẩm nhựa dùng một lần không đạt tiêu chuẩn tái chế. Nhà sản xuất nhựa sẽ phải trả thuế nếu sản phẩm không có ít nhất 30% nhựa tái chế.

Trào lưu “xé túi mù” có thể chỉ là xu hướng tạm thời nhưng những bài học từ nó kéo dài rất lâu. Chúng ta cần học cách cân bằng giữa niềm vui cá nhân và trách nhiệm xã hội, giữa sự phấn khích ngắn hạn và tầm nhìn dài hạn. Trước khi chạy theo bất cứ trào lưu nào, hãy tự hỏi mình, liệu niềm vui nhất thời có đáng để đánh đổi bằng những tác động tiêu cực lâu dài đối với hệ sinh thái của chúng ta?!

H.S

Ký ức vỡ

HOÀNG ĐẶNG

Những gì không lặp lại sẽ dễ lãng quên. Người thân cũng thế, ký ức về một ai đó, sau thời gian dài không gặp sẽ bị im lìm, đóng băng. Một phần nào trong ký ức tôi tưởng chừng như thế, đã im ngủ hơn 14 năm qua tính từ ngày anh từ bỏ cõi trần gian phiến muộn này.

Ngày đó, giữa căn phòng trang nhã ở Hội An, tôi đã thi thắm với những vòng hoa trên linh cữu lời chào tạm biệt, đưa tiễn họa sĩ Nguyễn Phan - người thầy, người anh - đi về một nơi xa khuất.

Kết dính hình ảnh thời thật xa

Một chiều, cơn mưa tầm tã mùa phủ mù mịt góc quán bên bờ biển Thanh Bình (Đà Nẵng), mảng ký ức đóng băng trong tôi bị đánh vỡ ngay khi gặp Phan Trường Sơn, kiến trúc sư, người con thú của họa sĩ Nguyễn Phan, đang trên đường tìm lại các dấu mốc lúc sinh thời của người cha... Những kỷ niệm với họa sĩ Nguyễn Phan thức giấc, trở về choáng ngợp trong tôi.

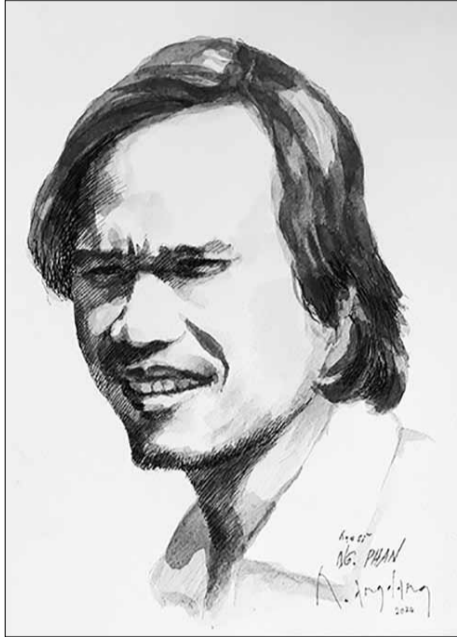
Các mảnh vỡ ký ức kết dính về một hình ảnh thời thật xa, xa tít đến hơn nửa thế kỷ: Vào tuần lễ đầu niên khóa, có một người đàn ông trẻ, trông chừng rất phong độ, tay xách chiếc cặp da màu nâu đậm, bước vào lớp 9 Trường Văn Hiến (Huế) với nụ cười trẻ trung nở tươi trên khuôn mặt khả ái, bật thiệp: Thầy dạy vẽ. Ông thân thiện đưa tay chào cả lớp rồi tự giới thiệu "Tôi, Phan Ngọc Nam, được nhà trường bố trí hướng dẫn các bạn môn vẽ cơ bản". Chợt thấy phần cách ngôn ghi thường xuyên dưới phần ngày tháng trên bảng đen còn để trống, Thầy-dạy-vẽ ghi bằng phấn trắng dòng chữ "Thành công bao gồm 90% mồ hôi và 10% cảm hứng (Thomas Edison)".

Chúng tôi vốn đã đọc qua câu nói bất hủ này "Thiên tài chỉ có 1% năng khiếu bẩm sinh, còn 99% là khổ luyện" và lũ "thiên tài" chúng tôi bắt đầu tập vẽ những đường nét cơ bản về con người và các sinh hoạt thường ngày. Đây là những giờ học vẽ thú vị: Dessin của thầy-dạy-vẽ linh hoạt, điều luyện, xuất hiện lần lượt trên bảng đen các hình ảnh từ chị bán hàng rong đến cửa hàng tạp hóa; từ lão nông dân đến anh công tử; từ dáng dấp thon thả của cô nữ sinh hay vẻ rộ ràng lúc tan trường. Song song hình tượng về người là biểu tượng cảm xúc trên khuôn mặt bằng những nét tấu họa: "Hy, nộ, ái, ố".

Tiếp đến chúng tôi nhận được bài tập làm tại nhà: Vẽ chiếc lá. Bất kỳ chiếc lá nào, vẽ màu nước. Thoạt nghe cái đề bài, tưởng dễ, đến khi làm thì cả mồ hôi trán. Trên mỗi chiếc lá có chi chít vô số màu sắc và họa tiết xen kẽ dù lá đã ngả vàng hay lá đang xanh non. Không biết về sau chúng tôi có trở thành thiên tài hay không chứ lúc này, quả đúng là "90% mồ hôi". Gần cuối niên học bị gián đoạn vì chiến sự "Mậu Thân 1968". Thấy trò mỗi người mỗi ngã, đường ai nấy đi, không một lời từ biệt...

Hội ngộ trong buổi rượu vui

Sau năm 1975, tất cả các họa sĩ đang sống trong thành phố Đà Nẵng đều được mời đến Khu Triển lãm 84 Hùng Vương

Chân dung họa sĩ Nguyễn Phan do họa sĩ Hoàng Đặng vẽ.

để "Tham gia Mỹ thuật". Trong buổi tế tựu đông đủ này chúng tôi được gặp lại Thầy-dạy-vẽ Phan Ngọc Nam với bút hiệu Nguyễn Phan.

Tôi và người bạn, họa sĩ Duy Ninh với họa sĩ Nguyễn Phan, cùng hội ngộ trong buổi rượu vui, thầy trò tương tác, hàn huyên sau một thời gian dài cách biệt. Họa sĩ Nguyễn Phan không giấu được sự xúc động khi gặp lại hai học trò chúng tôi. Nhất tự vi sư, bán tự vi sư, nửa chữ cũng là thấy hướng hồ chúng tôi đã vào đời nghề vẽ bằng những bài học đầu tiên của thầy Phan Ngọc Nam - họa sĩ Nguyễn Phan. Nhưng ông cảm ơn chúng tôi và nói như họa sĩ Đình Cường ở Trường Cao đẳng Mỹ thuật Huế: "Chúng ta vừa là thầy trò, vừa là bè bạn, hãy cư xử với nhau thân tình như anh em, huynh đệ".

Một lần, họa sĩ Nguyễn Phan đưa tôi về thăm tề xá của anh. Căn nhà gỗ màu xanh ngọc nằm trong con đường nhỏ, song song với đường Ông Ích Khiêm, một vị trí gần biển. Ông và gia đình cư ngụ ở đây khá lâu rồi. Nơi đây thư thái, an bình. Chúng tôi chỉ đến thăm một lần duy nhất vì họa sĩ Nguyễn Phan thường vắng nhà để thực hiện những công trình mỹ thuật trong thành phố.

Với cách làm việc tỉ mỉ, thân trọng và chuẩn xác, họa sĩ Nguyễn Phan luôn vẽ phác thảo, thiết kế công trình ở những căn phòng rộng của khách sạn. Họa sĩ Nguyễn Phan thực hiện nhiều đơn đặt hàng vẽ tranh, trang trí mỹ thuật kể cả tượng đài. Ông là tác giả "Nhà lưu niệm cụ Phan Chu Trinh" ở thành phố Đà Nẵng, tượng đài "Chứng tích Cây cốc" ở xã Tiên Thọ, huyện Tiên Phước và tượng đài "Chiến sĩ bất khuất Vinh Trinh" ở huyện Duy Xuyên, tỉnh Quảng Nam.

Một thời gian sau, tề xá của họa sĩ Nguyễn Phan đã đi vào quá khứ sau đợt giải tỏa phục vụ xây dựng công trình cộng đồng.

Theo chỉ dẫn của một người quen, tôi tìm đến "Đầm Rong", khu vực nằm cuối biên vùng Thanh Bồ. Gọi là đầm rong nhưng không thấy rong chỉ thấy rêu mục lù nhừ bám tấp hai bờ dòng nước đen ngầu, cạn cạn, đêm ngày róc rách chảy. Một căn nhà gỗ, gọi nhà sàn thì đúng hơn, lắp ráp ván tôn tạm bợ trên các cây trụ gỗ cũ xiêu vẹo, nằm chênh vênh giữa

Họa sĩ Nguyễn Phan tên thật là Phan Ngọc Nam, sinh năm 1939 tại Thừa Thiên Huế, tốt nghiệp Trường Cao đẳng Mỹ thuật Huế (1962), Trường Quốc gia Cao đẳng Mỹ thuật Gia Định (1963). Ông từng đoạt huy chương Bạc giải quốc tế tại La Mã (Rome, 1965) và đã có nhiều cuộc triển lãm riêng thành công tại Huế, Đà Nẵng, Quy Nhơn, Thành phố Hồ Chí Minh... Ông là tác giả "Nhà lưu niệm cụ Phan Chu Trinh" ở thành phố Đà Nẵng; tượng đài "Chứng tích Cây cốc" ở xã Tiên Thọ, huyện Tiên Phước và tượng đài "Chiến sĩ bất khuất Vinh Trinh" ở huyện Duy Xuyên, tỉnh Quảng Nam.

Tượng đài "Chiến sĩ bất khuất Vinh Trinh" ở huyện Duy Xuyên, tỉnh Quảng Nam là một trong các tác phẩm của họa sĩ Nguyễn Phan.

Ảnh: Tư liệu

dòng kênh nước đục. Đây là "căn hộ" thứ hai của họa sĩ Nguyễn Phan.

Vào nhà phải bước lên mấy bậc cấp bằng ván kê răng rắc dưới chân, tay vịn chặt vào tấm phen bằng ván ép mỏng bên cạnh, ngáp ngừng từng bước một, e chừng như thử có thể rơi tòm xuống "kênh nước đen" đầy rác và muỗi bên dưới.

Tôi không rõ gia đình anh sống ở căn nhà "có một không hai" này trong thời gian bao lâu, chỉ biết rằng họa sĩ Nguyễn Phan vẫn không hề vắng bóng ở một vài cuộc triển lãm tranh từ Đà Nẵng, Quy Nhơn, Thành phố Hồ Chí Minh và các công trình trang trí mỹ thuật.

Hễ có dịp gặp nhau, tôi vẫn thấy nụ cười tươi tắn, lạc quan như hồi thanh xuân, thời anh dạy chúng tôi ở Huế. Có một lần vui, hôm ấy vào ngày Chủ nhật, bán được tranh giá cao, tôi vội vàng lấy xe chạy ra phố, nghĩ bụng rằng, gặp bất kỳ người nào thân tình trên đường sẽ khoản đãi trọng hậu. Gặp họa sĩ Nguyễn Phan cùng người cộng sự đang đứng trước hiên một cơ quan. Hình như hai người đang bàn bạc chuyện tiền nong sau một dịch vụ. Lẽ ra không nên nhưng tôi cứ xộc đến, vui vẻ: "Mời hai anh đi uống tí xú". Thật không đúng lúc. Dù đang bận việc "tế nhị" nhưng họa sĩ Nguyễn Phan vẫn ôn tồn, nhẹ nhàng: "Ồ quán nào, lát nữa chúng tôi sẽ đến". Rồi ông đến thật. Xong cuộc, không đồng ý để tôi thanh toán, họa sĩ Nguyễn Phan chi trả tất cả: "Khoản tôi mời" bằng tiền túi của mình!

Tuần lễ sau họa sĩ Nguyễn Phan đến nhà, vẫn nụ cười trẻ trung và giọng nói hòa nhã: "Hôm trước, biết cậu mời, rất cảm ơn. Hôm nay mình mới kịp!" Ôi chao, tôi lại không còn đồng nào trong túi. May quá, anh ấy chỉ cần ít màu dầu. Tôi mang số màu để dành, còn nguyên nhãn mác, tặng anh.

Hiện thực ước mơ chốn bình yên

Dù cuộc sống không trải chiếu vàng cho ai nhưng không phụ lòng những người luôn hết mình cho công việc. Những năm tháng sau, họa sĩ Nguyễn Phan tựu được một căn nhà khang trang ở Hội An. Vừa là nhà ở, vừa là xưởng vẽ. Sự nỗ lực đã đưa đẩy ước mơ có một nơi chốn bình yên sau tuổi bảy mươi của anh trở thành

hiện thực.

Hội An có những mái ngói âm dương san sát liền kề đầy rêu phủ, không những quyến rũ bởi nét đẹp cổ kính mà là còn nơi hội tụ nhiều cây cọ vẽ đương thời, một thị trường tranh nhện nhíp khách nước ngoài ra vào ở các galleries.

Ngày lại ngày, từ bình minh đến hoàng hôn, họa sĩ Nguyễn Phan đã vẽ, triển lãm trong niềm hưng phấn, yêu mến sẽ chia tấm lòng với phong cảnh, con người Hội An - Phố cổ. Vẽ say sưa hồi hả như chưa từng được vẽ. Đường như anh mơ hồ, mừng tượng ra rằng, thời gian sống nơi đây cũng là thời gian sau cùng.

Ngoài trời mưa vẫn tầm tã, nước trắng phủ mờ dãy núi Hải Vân. Đã mười bốn năm trôi qua từ ngày họa sĩ Nguyễn Phan lia trần. Cũng ở chiếc quán bên ven biển nói về những kỷ niệm với Phan Trường Sơn như hôm nay, tôi thường có dịp ngồi với họa sĩ Nguyễn Phan trước đây.

Ngọt mưa, chúng tôi rời quán. Phan Trường Sơn đưa tôi về nhà thăm bà mẹ, chị Trần Thị Ngọc Bình. "Phía sau sự thành công của một người đàn ông luôn có bóng dáng phụ nữ". Ngồi đối diện với "bóng dáng phụ nữ" phía sau họa sĩ Nguyễn Phan trong căn khá rộng ở Thanh Khê - căn nhà thứ tư. Nhìn chị Bình ở tuổi đã xấp xỉ chín mươi vẫn còn minh mẫn, nói năng hoạt bát cùng với dáng vẻ dịu dàng, khuê các, dễ nhận ra gốc gác từ gia tộc trung lưu, danh vọng.

Khoảng thời gian ngắn nên câu chuyện giữa chị và tôi không dài. Hẹn sẽ tiếp tục vào tháng tới, nhân ngày kỷ niệm tưởng nhớ họa sĩ Nguyễn Phan lần thứ 14.

Trước khi chia tay chị Bình và Sơn, tôi đến bàn thờ thắp nén nhang. Trong lòng gọi lên sự xúc động mạnh mẽ khi nhìn lại chân dung họa sĩ Nguyễn Phan trong khung kính đặt sau bát nhang.

Kính mến chào tạm biệt người thầy, người anh lần nữa. Nhớ câu nói của ai đó "Hãy nhớ tới tôi và cười, bởi thà quên tôi đi còn hơn nhớ tới tôi và khóc". Tôi không khóc chỉ là khói nhang làm mắt tôi cay cay, ươn ướt hay do những tiếng nấc ức ngẹn nằm sâu bên trong của một phần ký ức vỡ.

Đà Nẵng, tháng 10-2024

H.Đ

THẨM ĐỊNH ĐỀ TÀI KHOA HỌC TRONG THỜI ĐẠI TRÍ TUỆ NHÂN TẠO VÀ CÔNG NGHỆ SỐ

Thách thức và giải pháp

KHÁNH HÒA

Ngày nay, trí tuệ nhân tạo (AI) được ứng dụng sâu rộng vào các lĩnh vực nghiên cứu khoa học. Sử dụng AI mang lại nhiều lợi ích, nhưng cũng đặt ra không ít thách thức về tính trung thực và đạo đức trong nghiên cứu. Đặc biệt, việc thẩm định các đề tài khoa học mà tác giả sử dụng AI để hỗ trợ hoàn tất là một việc không đơn giản, nhất là khi công nghệ này được lợi dụng cho mục đích không chính đáng.

Đà Nẵng cuối tuần có cuộc phỏng vấn ông Trần Mạnh Huy, Trưởng khoa Công nghệ thông tin, Đại học Kiến trúc Đà Nẵng để làm rõ hơn những khó khăn cũng như đề xuất các giải pháp nhằm giúp các hội đồng thẩm định bảo vệ tính trung thực của khoa học trong thời đại AI và công nghệ số.

* **Giới nghiên cứu và học thuật đang đặt câu hỏi liệu những nghiên cứu sử dụng AI như một công cụ hỗ trợ có bảo đảm tính trung thực và minh bạch, ông nghĩ như thế nào về điều này?**

- Chúng ta đang sống trong thời đại mà AI không còn là khái niệm quá xa lạ. Điều này khiến nhiều người đặt ra câu hỏi: liệu những nghiên cứu sử dụng AI như một công cụ hỗ trợ có còn bảo đảm tính trung thực và minh bạch? Điều gì sẽ xảy ra nếu AI được lạm dụng để "tô vẽ" ra những luận văn không thực sự phản ánh công sức của các nhà nghiên cứu?

AI rõ ràng là công cụ mạnh mẽ, và nó đang góp phần thay đổi cách sinh viên nghiên cứu khoa học. Nhưng đi cùng với lợi ích đó là những thách thức không nhỏ đối với các hội đồng thẩm định. Ảnh: T.Y

Trước hết, hãy nói đến sự thay đổi trong nghiên cứu khoa học từ AI. Hãy thử nghĩ xem, chỉ vài năm trước thôi, việc thu thập dữ liệu nghiên cứu có thể là một quá trình gian nan và mất thời gian. Tuy nhiên, với AI, mọi thứ trở nên dễ dàng hơn nhiều. Ví dụ, sinh viên ngành kinh tế có thể sử dụng AI để thu thập dữ liệu về xu hướng thị trường và tạo ra các dự đoán chỉ trong nháy mắt. Hay các nhà khoa học môi trường có thể sử dụng AI để phân tích hàng tấn dữ liệu khí tượng và đưa ra những dự báo khí hậu một cách nhanh chóng chỉ trong vài chục giây.

Không ai phủ nhận được rằng, AI thực sự làm cho nghiên cứu dễ dàng hơn, nhưng câu hỏi đặt ra là: dễ dàng quá thì có tốt không? Chắc hẳn, chúng ta không muốn chứng kiến một tương lai

mà mọi nghiên cứu đều chỉ dựa trên việc "bấm nút" cho AI làm mọi thứ. Điều này có thể dẫn đến việc sinh viên, nghiên cứu sinh hay thậm chí là cả nhà khoa học sẽ phụ thuộc vào AI quá nhiều, thay vì tự mình đóng góp vào quá trình nghiên cứu. Vấn đề này đặc biệt nổi cộm ở các cơ sở giáo dục đại học, nơi sinh viên có thể sử dụng AI để hoàn thành các bài luận mà không cần động não nhiều.

* **Có một nguy cơ đang hiện hữu, được nhắc đến nhiều lần thời gian gần đây đó là nguy cơ lạm dụng AI trong nghiên cứu, ông có thể phân tích rõ hơn về điều này?**

- Một trong những nỗi lo lớn nhất của các hội đồng thẩm định là khả năng AI bị lạm dụng trong quá trình thực hiện đề tài. Ví dụ, thay vì dành hàng

tuần, hàng tháng để nghiên cứu và viết luận văn, một sinh viên có thể sử dụng AI để "viết hộ" toàn bộ luận văn trong vài giờ. Nghe có vẻ lý tưởng, nhưng thực tế thì điều này lại đang phá vỡ các giá trị cốt lõi của nghiên cứu học thuật, cũng như thách thức đối với các hội đồng thẩm định đề tài khoa học.

Ở đây, tôi muốn nhấn mạnh một điều: không phải cứ nghiên cứu nào có AI tham gia đều là xấu. Thực tế, nếu sử dụng đúng cách, AI có thể là một công cụ hỗ trợ tuyệt vời. Nhưng, vấn đề xảy ra khi AI được sử dụng như một "phép màu" giúp sinh viên hoặc nhà nghiên cứu vượt qua quá trình khó khăn mà không thực sự học hỏi hay đóng góp. Những nghiên cứu như vậy sẽ không phản ánh đúng năng lực thực sự của tác giả và có thể qua mặt các công cụ phát hiện gian lận hiện nay.

Một khó khăn khác mà các hội đồng thẩm định gặp phải là việc kiểm chứng những nghiên cứu có sử dụng AI để hỗ trợ, đặc biệt trong các lĩnh vực đòi hỏi sự chuyên môn cao như khoa học máy tính, vật lý lý thuyết hay công nghệ sinh học. Nói thật, không phải ai trong hội đồng cũng am hiểu sâu về AI để có thể đánh giá tính đúng đắn của các thuật toán hoặc dữ liệu mà AI xử lý.

Lấy một ví dụ từ lĩnh vực tài chính. Một đề tài nghiên cứu dựa trên AI có thể sử dụng các mô hình toán học phức tạp để dự đoán biến động thị trường. Nhưng đối với những người không chuyên về AI, việc kiểm tra xem các mô hình này có hợp lý hay không có thể là một nhiệm vụ cực kỳ khó khăn. Điều này dẫn đến tình trạng một số đề tài có thể được "điểm cao" chỉ vì hội đồng không đủ hiểu biết để đánh giá chính xác. Một thách thức khác mà các hội đồng thẩm định phải đối mặt là việc phát hiện gian lận trong bối cảnh AI. Các công cụ kiểm tra "đạo văn" truyền thống vốn đã làm tốt việc phát hiện các bài sao chép, nhưng đối với những bài nghiên cứu được tạo ra hoàn toàn mới bởi AI, việc phát hiện trở nên khó khăn hơn rất nhiều.

Ví dụ, một sinh viên có thể dùng AI để viết một luận văn hoàn toàn mới, không trùng lặp với bất kỳ nguồn tài liệu nào. Điều này khiến cho các công cụ phát hiện đạo văn hiện tại trở nên bất lực, bởi vì chúng chỉ so sánh văn bản với các nguồn đã

Đưa nghiên cứu khoa học vào cuộc sống

ĐOÀN HẠO LƯƠNG

Nghiên cứu khoa học không chỉ giúp sinh viên có cơ hội tiếp cận lĩnh vực chuyên môn yêu thích, mà còn tạo cho họ tác phong làm việc khoa học và nhìn nhận vấn đề một cách khách quan. Từ việc vận dụng những kiến thức đã học ở trường, sinh viên có thể tham gia giải quyết những vấn đề thực tiễn cuộc sống bằng năng lực và tư duy sáng tạo của mình.

Bảo vệ môi trường từ nguồn năng lượng truyền thống

Với lĩnh vực chuyên môn Công nghệ kỹ thuật ô-tô, nhóm sinh viên Trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật (Đại học Đà Nẵng) nhận thấy tiềm năng của công nghệ lưu trữ hydrogen rắn trong việc góp phần xây dựng các đô thị thông minh, nơi việc quản lý năng lượng hiệu quả là vô cùng quan trọng. Nhóm nghiên cứu tìm hiểu sâu về các loại vật liệu có khả năng lưu trữ hydrogen dưới dạng rắn, đặc biệt là các hợp kim kim loại có khả năng hấp thụ và giải phóng hydrogen một cách hiệu quả.

Giải thích về lý do chọn đề tài "Công nghệ lưu trữ hydrogen rắn trong đô thị thông minh", sinh viên Võ Dư Định, trưởng nhóm nghiên cứu cho biết, công nghệ lưu trữ hydrogen rắn đóng vai trò quan trọng trong việc bảo

Sinh viên Lê Thanh Trúc cùng nhóm nghiên cứu của mình kiểm tra lại hoạt động của chiếc máy in chữ nổi sau khi chế tạo. Ảnh: Đ.H.L

vệ môi trường đô thị bằng cách giảm thiểu khí thải ô nhiễm từ các nguồn năng lượng truyền thống. Hydrogen là nguồn năng lượng sạch, khi được sử dụng không tạo ra khí thải độc hại, từ đó góp phần làm giảm ô nhiễm không khí.

Gặp không ít khó khăn nhưng bằng niềm đam mê nghiên cứu khoa học và cùng chung mục tiêu hướng đến thúc đẩy quá trình chuyển đổi xanh trong xu thế hiện nay, Võ Dư Định và các thành viên trong nhóm không ngừng nỗ lực để có kết quả nghiên cứu tốt nhất. Thông qua việc thực hiện đề

tài đã giúp nhóm mở mang nhiều kiến thức, phát triển khả năng tư duy phản biện khi làm việc nhóm, phát triển kỹ năng nghiên cứu tìm tài liệu, nâng cao kỹ năng thiết kế, tư duy logic và rèn luyện cho bản thân tính kỷ luật cao. Từ kết quả nghiên cứu cho thấy, vật liệu lưu trữ hydrogen rắn bằng hợp chất MgH₂ được thử nghiệm có khả năng hoạt động hiệu quả với hiệu suất tối ưu trong việc lưu trữ và giải phóng hydrogen. Công nghệ này không chỉ bảo đảm cơ bản mức độ an toàn và ổn định trong môi trường đô thị mà còn mở ra nhiều cơ hội ứng dụng

trong các hệ thống quản lý năng lượng và phương tiện giao thông xanh. Nhóm nghiên cứu hy vọng rằng, với những kết quả đạt được, công nghệ lưu trữ hydrogen rắn sẽ tiếp tục được nghiên cứu và phát triển sâu hơn, trở thành một phần quan trọng trong việc xây dựng các đô thị thông minh và bền vững trong tương lai.

Hướng đến trẻ khuyết tật

Trong khi nhóm nghiên cứu của Võ Dư Định quan tâm đến việc bảo vệ môi trường ở đô thị thì nhóm sinh viên Khoa Vật lý, Trường Đại học Sư phạm (Đại học Đà Nẵng) lại hướng đến những giá trị nhân văn khi chế tạo máy in chữ nổi dùng trong việc chuyển đổi sách giáo khoa và tài liệu dạy học cho học sinh khiếm thị.

Chia sẻ về việc chọn đề tài này, sinh viên Lê Thanh Trúc, trưởng nhóm nghiên cứu cho biết, đề tài được triển khai từ tháng 8-2023 đến tháng 4-2024. Khi liên hệ với Trung tâm Hỗ trợ phát triển giáo dục hòa nhập Đà Nẵng thì được biết trung tâm đang cần in chữ nổi nhưng máy sắp hư hỏng. Nếu mua mới phải mất 300 đến 500 triệu đồng. Từ đó, nhóm quyết định thực hiện đề tài nhằm tìm ra giải pháp hỗ trợ học sinh khiếm thị. "Việc tìm mua thiết bị ở nước ngoài rất đắt đỏ, nên nhóm phải tự chế tạo lại sao cho phù hợp. Chẳng hạn như không có mũi kim thanh sắt chuẩn của chữ nổi thì nhóm tự chế. Hay bộ truyền động dùng thanh lăn thì phải quấn thêm giấy nhám để có thể đẩy giấy đi thuận tiện", Lê Thanh Trúc cho biết.

tồn tại trên internet. Rõ ràng, điều này đòi hỏi các công cụ phát hiện đạo văn cần phải được cải tiến để có thể phát hiện những dấu hiệu tinh vi của việc lạm dụng AI.

* **Hiệu quả của việc sử dụng AI để hỗ trợ hoạt động thẩm định và nâng cao năng lực của hội đồng thẩm định là như thế nào?**

- Một trong những giải pháp mà tôi nghĩ rằng có thể áp dụng là sử dụng chính AI để hỗ trợ quá trình thẩm định. Điều này nghe có vẻ mâu thuẫn, nhưng thật ra AI có thể giúp hội đồng thẩm định phân tích và so sánh hàng loạt tài liệu một cách nhanh chóng, từ đó đưa ra các nhận xét sơ bộ về tính hợp lệ của nghiên cứu. AI có thể hỗ trợ tìm ra những điểm bất thường trong dữ liệu hoặc cấu trúc của bài nghiên cứu, giúp giảm bớt gánh nặng cho các nhà thẩm định. Ngoài ra, AI còn góp phần nâng cao năng lực của hội đồng thẩm định. Để có thể đối phó với sự phát triển của AI, rõ ràng là các nhà thẩm định cần phải được đào tạo nhiều hơn về lĩnh vực này. Không ai bắt họ phải trở thành chuyên gia AI, nhưng ít nhất họ cũng cần hiểu được cách AI hoạt động và tác động của nó đến nghiên cứu khoa học. Các khóa học ngắn hạn về AI cho các thành viên trong hội đồng thẩm định là điều rất cần thiết. Họ cần trang bị thêm những kiến thức cần thiết để đánh giá các đề tài có thể sử dụng AI để hỗ trợ một cách chính xác và hiệu quả.

Bên cạnh đó, các công cụ phát hiện "đạo văn" cũng cần phải được cải tiến để phát hiện ra những "dấu vết" tinh vi mà AI để lại. Nhiều công ty phần mềm trên thế giới đã bắt đầu phát triển các công cụ phát hiện gian lận của các nhà nghiên cứu dựa trên học máy (machine learning) để có thể theo dõi phong cách viết, cấu trúc câu và tư duy logic của tác giả, từ đó phát hiện những bài viết có dấu hiệu bất thường để thẩm định kỹ lưỡng hơn.

AI rõ ràng là một công cụ mạnh mẽ, và nó đang góp phần thay đổi cách chúng ta nghiên cứu khoa học. Nhưng đi cùng với những lợi ích đó là những thách thức không nhỏ đối với các hội đồng thẩm định. Để bảo đảm tính trung thực và minh bạch trong nghiên cứu khoa học, các quy trình thẩm định cần được cải tiến, kết hợp giữa năng lực của con người và sức mạnh của AI. Và điều quan trọng nhất là, dù AI có mạnh mẽ đến đâu, đạo đức nghiên cứu và giá trị cốt lõi của khoa học vẫn phải được đặt lên hàng đầu và thẩm định kỹ lưỡng.

* **Cảm ơn ông về cuộc trao đổi này.**

K.H thực hiện

Sinh viên Đinh Thị Mai Chi, thành viên nhóm cũng cho rằng, để có nguyên liệu chế tạo máy in chữ nổi, nhóm phải bỏ nhiều thời gian tìm tòi các quán chuyên bán đồ điện tử để nhờ chủ quán tìm cái tương tự, sau đó đem về tự chế lại cho phù hợp. Đặc biệt là khi chế tạo đầu in. Do đầu in từ quá không tạo được bề nổi nên trong quá trình làm, nhóm mất thời gian thay đổi nhiều loại giấy cho phù hợp với đầu in hơn. Ban đầu máy in còn phát ra tiếng ồn và nhóm đã điều chỉnh giảm tiếng ồn xuống. Sau khi chế tạo, máy thực hiện chuyển được tiếng Việt và một số ký hiệu khác.

Công việc nghiên cứu tốn khá nhiều thời gian và công sức nhưng đã giúp nhóm có cơ hội tiếp xúc với mảng kỹ thuật và lập trình, điều này sẽ giúp ích cho nhóm trong quá trình dạy học sau này. Bên cạnh đó, nhóm còn được chia sẻ khó khăn với các em học sinh khiếm thị và thầy cô tại Trung tâm Hỗ trợ phát triển giáo dục hòa nhập Đà Nẵng. Qua khảo sát, thiết bị máy in chữ nổi nhận được phản hồi tích cực như tính thuận tiện, dễ sử dụng, âm thanh phát ra trong quá trình hoạt động khá dễ chịu. Thiết kế của máy in cũng được đánh giá là dễ dàng vệ sinh, thuận tiện sửa chữa và bảo trì khi có lỗi. Hầu hết các giáo viên cho rằng, máy in chữ nổi có tiềm năng để đưa vào sử dụng rộng rãi tại các trường học chuyên biệt.

Cùng với hai đề tài trên, nhiều sinh viên các trường đại học khác trên địa bàn thành phố cũng có nhiều đề tài nghiên cứu được giới chuyên môn đánh giá cao và đoạt nhiều giải thưởng của Đại học Đà Nẵng trong năm học 2023-2024. Điều này cho thấy phong trào nghiên cứu khoa học trong sinh viên đang ngày càng phát triển cả về số lượng lẫn chất lượng. Đặc biệt việc tổ chức các giải thưởng sinh viên nghiên cứu khoa học trong nhà trường đã tạo sân chơi học thuật bổ ích cho sinh viên và góp phần đưa các kết quả nghiên cứu khoa học vào ứng dụng trong cuộc sống.

Đ.H.L

Nâng cao chất lượng phản biện khoa học

TIỂU YẾN

Phản biện khoa học mang đến sự minh bạch, đồng thời nâng cao chất lượng các đề tài nghiên cứu. Nhờ những đánh giá nghiêm túc và khách quan, nhiều đề tài, dự án nghiên cứu đã không dừng lại ở lý thuyết, mà chuyển hóa thành các dự án có lợi cho cộng đồng.

Tranh thủ ý kiến chuyên gia

Việc nâng cao chất lượng phản biện khoa học cần chú trọng nhiều khía cạnh khác nhau. Trong đó, hội đồng phản biện phải quy tụ được những chuyên gia đầu ngành, có chuyên môn và hiểu biết xã hội nhằm bảo đảm các ý kiến đưa ra không chỉ phản ánh kiến thức, hiện trạng, mà xem xét đến tính khả thi của đề tài nghiên cứu.

Tại Đà Nẵng, hoạt động phản biện khoa học, phản biện xã hội diễn ra khá thường xuyên nhằm đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế, xã hội của thành phố. Mỗi năm Liên hiệp các Hội Khoa học và Kỹ thuật thành phố Đà Nẵng (Liên hiệp hội) tổ chức rất nhiều hội thảo, hội nghị phản biện khoa học, tập trung vào các lĩnh vực quy hoạch, kiến trúc, xây dựng, kinh tế, tài nguyên môi trường và các dự án trọng điểm của thành phố... Tại hội thảo phản biện chất lượng hồ sơ báo cáo nghiên cứu tiền khả thi dự án di dời ga đường sắt Đà Nẵng do Liên hiệp hội tổ chức tháng 8-2024, các chuyên gia tập trung phân tích nhiều khía cạnh quan trọng như quy hoạch đô thị, bảo vệ môi trường và bảo đảm lợi ích của người dân.

TS. Võ Công Trí, Chủ tịch Liên hiệp các Hội Khoa học và Kỹ thuật thành phố nhận định, dự án di dời ga đường sắt Đà Nẵng thuộc dự án nhóm A, đi qua địa bàn các quận Thanh Khê, Liên Chiểu, huyện Hòa Vang và thực hiện từ nhiều nguồn vốn. Do đó, công tác phản biện yếu tố tiền khả thi là rất cần thiết nhằm cung cấp thêm thông tin, cơ sở khoa học để chủ đầu tư, đơn vị tư vấn hoàn thiện hồ sơ. Hơn 20 ý kiến phản biện tại hội thảo tập trung vào các nội dung như sự cần thiết đầu tư và các điều kiện để thực hiện hiệu quả đầu tư xây dựng dự án ga đường sắt. Ngoài tính chất kỹ thuật, thiết kế, hình thức đầu tư, nguồn vốn, khả năng thu hồi vốn, các chuyên gia yêu cầu nhà đầu tư cần đặc biệt chú trọng đến nội dung di dời, tái định cư và giải quyết các vấn đề xã hội phát sinh. Trong đó, việc bảo đảm môi trường sống và quyền lợi của người dân khu vực bị ảnh hưởng là yếu tố quan trọng để tránh các hệ lụy tiêu cực trong quá trình thực hiện.

Được biết, những ý kiến phản biện từ hội thảo được Sở Giao thông vận tải thành phố tiếp thu, làm cơ sở điều chỉnh, bổ sung vào hồ sơ dự án trước khi báo cáo UBND thành phố trình cấp

Chất lượng phản biện góp phần nâng cao tính khả thi của các đề tài nghiên cứu khoa học trong sinh viên. Ảnh: T.Y

có thẩm quyền thẩm định phê duyệt. Ông Bùi Hồng Trung, Giám đốc Sở cho biết, dự án di dời ga đường sắt Đà Nẵng có vai trò quan trọng trong phát triển kinh tế xã hội, cơ sở hạ tầng và quốc phòng, an ninh thành phố. Để có cơ sở đẩy nhanh tiến độ, Sở đã nghiên cứu, xác định những hạng mục cần thiết và đề xuất phương án tách di dời ga đường sắt Đà Nẵng thành 2 dự án với quy mô phù hợp. Mong muốn tranh thủ ý kiến chuyên gia đầu ngành trước khi hoàn thiện hồ sơ báo cáo nghiên cứu tiền khả thi, đơn vị phối hợp Liên hiệp hội tổ chức hội thảo phản biện khoa học. Theo ông Trung, những ý kiến phản biện vừa giúp đơn vị bổ sung thêm những góc nhìn khoa học, vừa góp phần tháo gỡ những vướng mắc kỹ thuật và quản lý mà dự án có thể gặp phải trong quá trình triển khai.

Minh bạch và chuyên nghiệp

Không ít ý kiến cho rằng, để phản biện khoa học thật sự phát huy vai trò trong hoạt động nghiên cứu khoa học, cần dựa trên cơ chế quản lý minh bạch, chuyên nghiệp và chấp nhận sự khác biệt trong quá trình tranh luận. Ngoài ra, cần tạo điều kiện cho các chuyên gia tham gia vào nhiều lĩnh vực khác nhau, từ quy hoạch, xây dựng, môi trường, kinh tế, văn hóa, xã hội. Điều này bảo đảm sự đa dạng góc nhìn trước các dự án lớn, phức tạp.

Cùng với đó, việc lựa chọn đội ngũ phản biện góp phần quan trọng vào kết quả cuối cùng, giảm thiểu sai sót và lấp đầy các lỗ hổng trong hoạt động nghiên cứu. PGS.TS. Võ Văn Minh, Hiệu trưởng Trường Đại học Sư phạm (Đại học Đà Nẵng), người tham gia nhiều hội thảo khoa học liên quan lĩnh vực tài nguyên môi trường, đa dạng sinh học cho rằng, một đội ngũ phản biện chất lượng sẽ giúp người làm nghiên cứu giảm thiểu sai sót và tìm ra hướng đi khả thi. Theo TS. Minh, tính minh bạch và chuyên nghiệp trong quy trình phản biện là yếu tố không thể thiếu nhằm bảo đảm chất lượng mỗi dự án. Đội ngũ phản

biện cần làm việc với tinh thần cởi mở và sẵn sàng thảo luận. Ngoài ra, để nâng cao chất lượng phản biện khoa học, không thể thiếu sự đầu tư vào hệ thống quản lý thông tin và các công cụ hỗ trợ cho quá trình đánh giá. Trong đó, các phần mềm quản lý phản biện hiện đại sẽ giúp việc trao đổi, góp ý dễ dàng hơn, đồng thời bảo đảm rằng không có ý kiến quan trọng nào bị bỏ qua.

Là đơn vị thường xuyên tổ chức hội đồng phản biện nhằm đóng góp ý kiến cho các đề tài nghiên cứu khoa học, Đại học Đà Nẵng không ngừng nâng cao chất lượng phản biện của các chuyên gia. PGS.TS. Nguyễn Ngọc Vũ, Giám đốc Đại học Đà Nẵng, nhấn mạnh việc phản biện đóng vai trò định hướng, giúp các nhà nghiên cứu điều chỉnh, hoàn thiện đề tài phù hợp yêu cầu thực tế. Đặc biệt, các lĩnh vực quy hoạch, môi trường, công nghệ và giáo dục đã trở thành nội dung trọng tâm trong các buổi phản biện gần đây. Theo PGS.TS Nguyễn Ngọc Vũ, với chiến lược kết nối khoa học và ứng dụng thực tiễn, Đại học Đà Nẵng không chỉ hướng tới việc đào tạo các nhà nghiên cứu trẻ mà quyết tâm trở thành trung tâm phản biện uy tín, nơi các chuyên gia đầu ngành cùng chung tay nâng cao chất lượng nghiên cứu khoa học.

Chung quan điểm này, TS. Võ Công Trí khẳng định công tác tư vấn, phản biện, giám định xã hội là một trong ba hoạt động quan trọng của Liên hiệp hội và được UBND thành phố giao thực hiện nhiều hội thảo phản biện quan trọng. Theo ông, thế mạnh của Liên hiệp hội là tập hợp 32 hội thành viên, 5 trung tâm trực thuộc với gần 160.000 hội viên, trong đó có gần 80 giáo sư, phó giáo sư và gần 400 tiến sĩ được đào tạo tại các cơ sở giáo dục uy tín trong và ngoài nước. Nhờ đó, chất lượng phản biện khoa học ngày càng nâng cao, đóng góp chung vào sự phát triển kinh tế, xã hội, nhất là trong bối cảnh Đà Nẵng đang phấn đấu trở thành một trong những trung tâm khoa học công nghệ hàng đầu khu vực miền Trung.

T.Y

Tản mạn về công tác nghiên cứu khoa học

MAI LANG

Sau khi Đà Nẵng thành đơn vị hành chính trực thuộc Trung ương (năm 1997), các cơ quan, cán bộ và nhân dân đều bận rộn với bầu khí rất sôi động, ai cũng cảm thấy như mình có thêm một nhiệm vụ: tư cách công dân của một đô thị loại I cấp Quốc gia. Mỗi ngành, mỗi địa phương và mỗi người hào hứng bước vào giai đoạn mới, tất cả đều muốn có phần mình trong công cuộc đổi mới, làm cho thành phố này xứng đáng là nơi đáng để nhắc đến, đáng để tự hào. Ngành Khoa học thành phố hòa chung trong khí thế ấy, vừa ổn định tổ chức, vừa triển khai những đề tài nghiên cứu, có đề tài giải quyết vấn đề chiến lược, có đề tài giải quyết một nhiệm vụ khoa học cụ thể.

Thời ấy, lãnh đạo thành phố dành sự quan tâm lớn đến ngành khoa học. Nhân dân hiểu và chia sẻ sự trăn trở và lo lắng của lãnh đạo trước thực tiễn vừa mới mẻ, ngổn ngang công việc, vừa thiếu nhân lực ngang tầm trong đó lo nhất là làm sao cải thiện được môi trường kinh tế, đặc biệt là môi trường đầu tư, làm sao xây dựng một ứng xử văn minh mà không ít địa phương vừa chuyển từ xã lên phường, làm sao để Đà Nẵng phát huy được vai trò đầu tàu và trung tâm của khu vực... Để nhanh chóng tạo sự thay đổi thành phố chọn lĩnh vực di dời giải tỏa và xây dựng kết cấu hạ tầng làm khâu đột phá. Hơn 25 năm qua là một quá trình chuyển biến bền bỉ và sâu sắc, thu nhập đầu người từ chỗ trên dưới 200 USD (năm 1996) đến nay gần 5.000 USD. Chính quyền và người dân thành phố đã làm cho Đà Nẵng từ chỗ quy mô ngang một đơn vị hành chính cấp huyện trở thành một trong 5 đô thị trực thuộc Trung ương.

Trong quá trình phát triển đó, khoa học - công nghệ có vai trò đặc biệt quan trọng, nó không chỉ cung cấp các luận cứ, phân tích

thực tế và đề xuất các giải pháp phát triển thành phố hàng năm và 5 năm, mà còn giải quyết các tình huống cụ thể trong công tác bảo vệ môi trường, cải tiến kỹ thuật và hỗ trợ đầu tư công nghệ mới cho các doanh nghiệp. Lãnh đạo thành phố tìm thấy ở nghiên cứu khoa học câu trả lời cho những vấn đề cần tìm. Tuy nhiên cũng còn những vấn đề cần có sự đổi mới mạnh mẽ hơn nữa.

Vấn đề lớn nhất của nghiên cứu khoa học cấp địa phương ngoài những nội dung quản lý Nhà nước thuộc lĩnh vực phụ trách, việc triển khai các đề tài có một ý nghĩa quan trọng. "Khi thực tiễn có nhu cầu sẽ thúc đẩy khoa học phát triển hơn mười trường đại học" (F. Engels), điều này cũng có nghĩa là bản thân nền kinh tế, thông qua các hoạt động của doanh nghiệp phải gắn bó hữu cơ với nghiên cứu phát triển (R&D). Điều kiện quyết định để tăng năng suất và chiến thắng trên thị trường là khả năng ứng dụng công nghệ mới vào trong sản xuất. Một nước phát triển là nước có nhiều phát minh, ứng dụng công nghệ mới trong sản xuất, không có phép màu

Để trả lời cho câu hỏi: với điều kiện thổ nhưỡng, thời tiết, địa lý... của Đà Nẵng thì nên chọn cây gì để ưu tiên trồng? Kết quả sau thời gian nghiên cứu về loại cây cần cho Đà Nẵng trồng là "cây thích hợp".
Ảnh: M.L

Trong quá trình phát triển, khoa học - công nghệ có vai trò đặc biệt quan trọng, nó không chỉ cung cấp các luận cứ, phân tích thực tế và đề xuất các giải pháp phát triển thành phố hàng năm và 5 năm, mà còn giải quyết các tình huống cụ thể trong công tác bảo vệ môi trường, cải tiến kỹ thuật và hỗ trợ đầu tư công nghệ mới cho các doanh nghiệp. Lãnh đạo thành phố tìm thấy ở nghiên cứu khoa học câu trả lời cho những vấn đề cần tìm. Tuy nhiên cũng còn những vấn đề cần có sự đổi mới mạnh mẽ hơn nữa.

"Khi thực tiễn có nhu cầu sẽ thúc đẩy khoa học phát triển hơn mười trường đại học"
(F. ENGELS)

nào có thể thay thế điều nhận thức phổ biến và đơn giản này.

Dĩ nhiên điều kiện về quy mô kinh tế, nguồn lực, năng lực thị trường... chi phối đến trình độ nghiên cứu của địa phương. May mắn là cuộc cách mạng số hiện nay mở ra cơ hội lớn cho những địa phương/quốc gia đi sau, lợi thế về trí tuệ, sự sáng tạo cho phép có sự đột biến. Đài Loan (Trung Quốc) hiện nắm gần 90% sản phẩm chip điện tử toàn thế giới, cũng có

nghĩa là nắm quyền quyết định khả năng sản phẩm thông minh của nhân loại. Đây cũng là một gợi ý cho các quốc gia muốn lựa chọn lĩnh vực thông minh tham gia vào quá trình toàn cầu hóa. Đà Nẵng đang định hướng phát triển theo hướng công nghệ mới là một lựa chọn tối ưu, vấn đề là ngành khoa học làm gì để hiện thực hóa và thúc đẩy mục tiêu ấy thành hiện thực.

Đội ngũ triển khai đề tài là khâu

trọng yếu, bởi ý tưởng dù tốt đến mấy mà không có người thực hiện thì "dù có cánh cũng không thể bay được". Hiện nay, hầu hết các chuyên gia, nhà khoa học làm việc tại các trường đại học, cao đẳng. Vấn đề lớn nhất là các cơ quan, doanh nghiệp trên địa bàn tìm thấy nơi đội ngũ khá phong phú và hùng hậu này sự hợp tác nghiên cứu và triển khai. Ngành khoa học với tư cách là cơ quan quản lý có vai trò không thể thay thế để tạo ra sự trao đổi, hợp tác này.

Nhiều người làm khoa học trên địa bàn vẫn còn nhớ câu chuyện liên quan đến nghiên cứu trước đây. Sau năm 1975 tỉnh cần có một nghiên cứu tổng thể về sự lựa chọn cây xanh để trồng trên các tuyến đường (chủ yếu ở Đà Nẵng). Để trả lời cho câu hỏi: với điều kiện thổ nhưỡng, thời tiết, địa lý... của Đà Nẵng thì nên chọn cây gì để ưu tiên trồng? Kết quả sau thời gian nghiên cứu về loại cây cần cho Đà Nẵng trồng là "cây thích hợp". Một ví dụ khác, trong các cơ quan (kể cả hiện nay) chuột phá nhiều và mất an toàn, một gợi ý của lãnh đạo cho ngành khoa học là nghiên cứu diệt chuột phá hoại trong các cơ quan. Dĩ nhiên đây không phải là một nhiệm vụ khoa học, nhưng ta hiểu sau gợi ý trên là tính thực tế của việc nghiên cứu. Từ lâu việc tính hiệu quả của đề tài nghiên cứu là một trong những việc khó, nếu không có sự nhìn nhận toàn diện và cụ thể thì sẽ lãng phí. Ngân sách dành cho khoa học chưa thể bảo đảm mức 2%/GDP, trong đó phần dành cho nghiên cứu thường rất nhỏ, cho nên việc lựa chọn đúng lĩnh vực ưu tiên và bảo đảm tính hiệu quả thực tế là một yêu cầu cần đặt lên hàng đầu.

M.L

SỐNG CHẬM

ĐỖ VŨ ĐÔNG NHI

Có những con đường luôn thay đổi lặng lẽ theo thời gian, dù bạn thấy nó hằng ngày và cứ ngỡ rằng con đường ấy đã được định trước sẵn. Đường chỉ tay là một ví dụ sinh động và thú vị! Và mỗi khi nhìn vào lòng bàn tay, với những đường chỉ đỏ liên tục thay đổi theo thời gian, bạn đã thấy gì? Những niềm vui ngày hôm qua, những kỷ niệm vụt mất, những mơ mộng giữa đời hay dự định nào sẽ hiện thực hóa bởi bàn tay của chúng ta.

Đôi bàn tay, bao giờ cũng là biểu trưng cho hành động. Bàn tay lưu giữ tất cả những thói quen hằng ngày, những nếp sống theo cách của riêng nó. Như vết chai sần ở ngón tay cầm kéo của thợ cắt tóc; ngón tay dài như găm, như hoa của nghệ sĩ đàn dương

cầm; đó có thể là một đôi tay chăm sóc gia đình của mẹ; đôi tay thô ráp bởi chứa nhiều vết xước trong cuộc mưu sinh vất vả của cha. Hay đôi tay với thật nhiều nếp nhăn của bà, từng nếp nhăn như những vòng tròn đồng tâm trên thân cây gỗ, cứ lan rộng ra xa mãi. Đôi bàn tay cùng với những hành động thường xuyên của nó đã góp phần tạo nên những phần quá khứ không thể thay đổi trong mỗi người. Mà mỗi lần nhìn vào, bạn đều thấy thấm thẳm những ký ức dần hiện lên, chúng như hồi sinh trên từng sợi chỉ!

Đôi tay dường như là một loại ngôn ngữ. Người mẹ yêu thương đứa con gái bằng cách chải tóc cho con mỗi sáng đến trường, nâng đỡ khi con thất bại. Bàn tay cha, vun xới những hàng cây trước nhà, đôi bàn tay của người nông dân

Minh họa: HOÀNG ĐẶNG

chăm sóc từng hạt lúa, đôi tay của người bà khi nấu từng lọ đường mạch nha thơm ngọt. Mỗi một hành động đều ẩn chứa những thông điệp mà

đôi bàn tay truyền đạt.

Trong bức họa nổi tiếng của mình, Leonardo da Vinci đã phác họa nên cả cuộc đời của nàng Mona Lisa thông

qua đôi bàn tay. Một đôi tay mềm mại với da thịt dầy dả của người phụ nữ quý tộc, cả đời không phải chịu đựng bất kỳ sự nặng nhọc, khó khăn vất vả nào. Những ngón tay thon dài nổi bật trên nền da trắng mịn của nàng tiết lộ về tính cách của một người nhu mì và nhẹ nhàng, thắm kín. Những ngón tay không chỉ nói cho chúng ta biết nhiều hơn về cuộc sống vật chất của một người, mà đôi bàn tay còn nói lên cả thân phận. Nếu bàn của người nông dân rám nắng, gân guốc bởi phải chăm sóc từng hạt lúa trên cánh đồng, thì đôi tay thoăn thoắt của người thợ là bởi phải luôn bên khung cửi dệt nên những tấm vải mưu sinh. Và đôi tay của nàng Mona Lisa, nó phản ánh lao động nhàn nhã đến mức như có thể toát lên được mùi của sự quý phái.

Trong những truyền thuyết cổ đại, khi trao quyền lực của mình cho con người cai trị trần gian, các vị thần sẽ thể hiện sự ban tặng bằng đôi tay

dang rộng. Có nhiều hình ảnh người cổ đại bắt tay nhau trong những sự kiện đặc biệt quan trọng đã được lưu lại trong các bức tranh thời kỳ phục hưng. Đôi tay, với những thông điệp khác nhau được ghi lại trong những bức phù điêu cổ, hay bích họa xa xưa.

Đôi tay đã bắt đầu những cuộc giao tiếp bằng cách của nó. Trong đời sống xã hội, người ta bắt tay nhau mỗi lần gặp gỡ như một nét đẹp văn hóa. Đôi bàn tay tràn ngập những cử chỉ thân tình sẽ mang đến một cảm giác ấm áp, gắn kết và đầy unction. Khi từ biệt ra về, người ta cũng bắt tay nhau khi tiễn khách để thể hiện sự am áp, gắn gũi và duy trì sự kết nối. Người ta tin rằng, một cái chạm tay cũng thể hiện tình trạng của một mối quan hệ, việc nắm tay nhau thân thiết tiết lộ sự công nhận của một mối quan hệ, đó có thể là cú đập tay ăn mừng của những người cộng sự thân thiết, hay những ngón tay đan vào nhau

(Xem tiếp trang 15)

Chuyện xưa
Xứ Quảng

Bốn “dấu ấn” nơi bức hoành trên 300 năm tuổi

LÊ THỊ

Bức hoành phi với bốn chữ “Cứu thế độ nhân” ở đình làng Sơn Phong (trên 300 năm tuổi) được xem là “dấu ấn” sớm nhất của chúa Nguyễn Phúc Chu ở Hội An, trước cả biển vàng Lai Viễn Kiều nổi tiếng đang treo tại chùa Cầu.

Đình làng Sơn Phong và bức hoành phi 309 năm tuổi.

Ảnh: Tư liệu

Lai lịch một ngôi làng

Sơn Phong là một trong 13 đơn vị hành chính cấp xã/phường của thành phố Hội An, vốn là một phần của xứ Tầm Vông thuộc tổng Phú Triêm Hạ ngày trước.

Địa danh Sơn Phong ra đời chính thức vào thời điểm nào thì không rõ. Tìm trong các tư liệu cổ như Ô châu cận lục (Dương Văn An, 1555), Phủ biên tạp lục (Lê Quý Đôn, 1776), Địa bạ Gia Long (1814), Đông Khánh Địa dư chí (1887) đều không thấy địa danh này. Lần đầu tiên gặp địa danh Sơn Phong là vào năm 1898, trong Đạo dụ của vua Thành Thái (1889-1907) thành lập thị xã Faifoo đặt làm tỉnh lỵ của Quảng Nam. Lúc này thị xã Faifoo có 4 xã là Hội An, Minh Hương, Cẩm Phô và Sơn Phong.

Nhà nghiên cứu Võ Văn Hòe trong *Địa danh Quảng Nam Xưa & Nay* cho rằng: “Nguyên thời xưa, thế kỷ XVIII, Sơn Phong ngày nay bao gồm đất các làng nhỏ Phong Niên, An Thọ, Đại An mà thành. Về sau chuyển hóa tên gọi thành làng An Phong. Làng vẫn còn nhỏ, lại nhập thêm làng Mậu Tài để có làng Sơn Phong. Sau nữa (không rõ thời gian) thực dân Pháp cắt 18 mẫu đất của ấp Sơn Tây thuộc làng Sơn Phô nhập vào để có làng Sơn Phong sau này” (Tập 4, trang 118).

Theo Quảng Nam xã chí, bản điều tra năm 1943 thì: “Làng Sơn Phong đệ tứ phường được thành lập năm 1935 gồm đất của 3 làng Phong Hộ (Phong Niên và An Phong), An Thọ (Đông An), Sơn Phô”. (Những địa danh làng xã có liên quan đến sơn Phong ngày nay đều có tên trong Địa bạ Gia Long và Đông Khánh địa dư chí).

Sau năm 1954, thị xã Hội An dưới thời Pháp được chuyển thành xã Hội An, thuộc khu hành chính Cẩm Phô của quận Điện Bàn. Lúc này Sơn Phong là một ấp của xã Hội An. Đến năm 1962, thôn Sơn Phong cũng thuộc xã Hội An nhưng trực thuộc quận mới lập là Hiếu Nhơn. Sau năm 1975, Sơn Phong là một phường của thị xã Hội An thuộc tỉnh Quảng Nam - Đà Nẵng

rời tỉnh Quảng Nam (1997).

Từ tháng 1-2008, khi thị xã Hội An được nâng lên thành đô thị loại III trực thuộc tỉnh Quảng Nam, Sơn Phong là phường của thành phố Hội An.

Hiện nay đình làng Sơn Phong được công nhận là Di tích Văn hóa Lịch sử cấp Quốc gia. Tại đây còn lưu giữ nhiều đạo sắc phong của triều Nguyễn và đặc biệt có bức hoành phi đã tròn 309 năm tuổi.

Bốn dấu ấn đặc biệt

Tại đình làng Sơn Phong hiện còn lưu giữ một bức hoành phi được cho là thủ bút của chúa Nguyễn Phúc Chu, ban tặng cho một cơ sở tín ngưỡng ở xứ Tầm Vông (tiên thân của làng Sơn Phong) vào năm 1715.

Nguyễn Phúc Chu (1675-1725) là vị chúa thứ 6 trong số 9 chúa Nguyễn. Trị vì từ 1691 đến 1725 là thời kỳ thịnh trị nhất của xứ Đàng Trong, Nguyễn Phúc Chu từng vi hành đến Quảng Nam vào năm 1719 và để lại đây nhiều dấu ấn đặc biệt như 2 bài thơ *Ái linh xuân vân* và *Tam Thai thánh triều cùng biển vàng Lai Viễn Kiều* (chùa Cầu).

Theo bài viết Quốc chúa Nguyễn Phúc Chu với Hội An của nhà nghiên cứu Trần Văn An đăng trên trang hoianheritage.net (Trung tâm Quản lý bảo tồn di sản văn hóa Hội An), bức hoành tại đình làng Sơn Phong bằng gỗ, kích thước khá lớn: dài 263cm, rộng 81cm, viền xung quanh rộng 15,5cm chạm hình 10 chim phượng bay trong các tư thế khác nhau châu về mặt trời theo để tài phượng triều dương.

Hình các chim phượng chạm trở sắc sảo, sinh động, là một tác phẩm nghệ thuật tạo hình tuyệt đẹp. Lòng bức hoành chạm 4 chữ Cứu thế độ nhân, nét chữ phóng khoáng theo kiểu lệ thư, là ngự bút của chúa Nguyễn Phúc Chu. Thượng khoản ghi: “Vinh Thịnh thập nhất niên tuế thứ Ất Mùi bát nguyệt nhị thập nhất nhật đế” (Viết ngày 21 tháng 8 năm Ất Mùi - Vinh Thịnh thứ 11).

Góc trên thượng khoản có một con dấu hình hột xoài, kích thước

cao 9,5cm, rộng 4,5cm, giữa lòng có 3 chữ triện từ trên xuống Thiên chí tôn (天至尊). Hạ khoản ghi: Quốc chúa Thiên Túng đạo nhân ngự bút, cho biết đây là ngự bút do chính Quốc chúa Nguyễn Phúc Chu, tự hiệu Thiên Túng đạo nhân viết.

Cuối hạ khoản có 2 con dấu một tròn, một vuông. Dấu tròn ở trên đường kính 6cm, giữa lòng 4 chữ triện từ trên xuống Hiệp nhất chủ nhân (協弋主人), hai bên dòng chữ có hình 2 con rồng nhỏ châu vào. Dấu vuông bên dưới có cạnh 6cm, lòng khắc nhiều chữ triện chưa đọc được.

Một số nhà nghiên cứu cho rằng sở dĩ làng Sơn Phong được Quốc chúa Nguyễn Phúc Chu ban tặng bức hoành phi “Cứu thế độ nhân” vì “có truyền thống làm các dịch vụ về thương mại và bảo đảm an ninh cho cả phố Hội An”.

Còn nhà nghiên cứu Trần Văn An, trong bài đã dẫn, thì cho rằng: “Để được ngự ban bức hoành này chắc chắn phải là một di tích tín ngưỡng có tầm cỡ và việc chạm các hình chim phượng cho thấy sự liên quan đến một vị nữ thần, có thể là Thiên Y A Na Chúa Ngọc hoặc bà Đại Càn, hai vị nữ thượng thần từng được tôn thờ ở nhiều làng xã tại Hội An”.

Bức hoành phi được xem là dấu ấn đặc biệt nhất của chúa Nguyễn Phúc Chu ở Quảng Nam vì nhiều lẽ: Thứ nhất, tám biển là thủ bút của Quốc Chúa, điều này cũng cố thêm cho nhận định “ông là người văn hay, chữ tốt”; thứ hai vì được ban trước cả thời điểm chúa tuần du Quảng Nam 4 năm (Ất Mùi, Vinh Thịnh thứ 11 là năm 1715). Thứ ba, vì đây được đánh giá là “bức hoành phi có niên đại sớm nhất được tìm thấy ở Hội An” (Trần Văn An). Thủ tự, trên hoành phi có hai con dấu (giống trên biển vàng Lai Viễn Kiều) chứng tỏ từ thời Nguyễn Phúc Chu họ Nguyễn ở Đàng Trong đã xưng vương chứ không phải đợi đến thời chúa Nguyễn Phúc Khoát như nhận định của Lê Quý Đôn và các nhà sử học sau này!

L.T

Cửa sổ Tri thức

Văn Miếu ở Kinh thành Huế

* Văn Miếu Huế được xây dựng ra sao và chịu sự biến thiên như thế nào theo thời gian? (Nguyễn Văn Trí, Hòa Vang, Đà Nẵng).

- Văn Miếu hay Văn Thánh là cách gọi tắt của Văn Thánh Miếu, ngôi miếu thờ vị Thánh về văn (Khổng Tử) - người được hậu thế tôn vinh là Vạn Thế Sư Biểu (Người thầy của muôn đời). Ngôi miếu này thường có nhiều tên gọi khác: Tiên Sư Miếu, Khổng Tử Miếu, Chí Thánh Miếu, hoặc có nơi gọi là Chí Thánh Tiên Sư Miếu. Vì thế, cách gọi “Văn Miếu Huế” xem ra không chuẩn xác, lẽ ra nên nói đầy đủ là “Văn Miếu ở Kinh thành Huế”.

Tài liệu của Trung tâm Bảo tồn Di tích Cố đô Huế cho biết, ở nước ta, việc lập miếu thờ đức Khổng Tử sớm nhất được sử sách ghi lại là vào năm Canh Tuất (1070) dưới triều Lý. Vua Lý Thánh Tông cho lập Văn Miếu, đắp tượng Khổng Tử cùng các học trò của ông là Chu Công, Nhan Tử, Tăng Tử, Tử Tư, Mạnh Tử để thờ.

Các triều đại kế tiếp như Trần, Hồ rồi Hậu Lê vẫn duy trì miếu thờ Khổng Tử của nhà Lý. Đến thời vua Lê Thánh Tông bắt đầu cho dựng bia ghi tên Tiến sĩ, khởi đầu từ khoa thi dưới triều vua Lê Thái Tông. Tổng số bia còn đến hiện nay là 83 tấm. Dưới triều Nguyễn công trình mang tính điển lễ này vẫn được bảo quản giữ gìn, và vì Thăng Long Hà Nội không còn là kinh đô nên nơi đây trở thành Văn Miếu riêng của Hà Nội.

Bên trong Đông Vu và Tây Vu có 32 tấm bia, khắc tên 293 vị Tiến sĩ triều Nguyễn.

Ảnh: V.T.L

Trong thời kỳ các chúa Nguyễn mở mang khai phá phương Nam, Văn Miếu cũng được thiết lập ở Phú Xuân và được xem như Văn Miếu riêng của Đàng Trong, nhưng không rõ thời điểm xây dựng, chỉ biết địa điểm tại làng Triều Sơn. Đến năm Canh Dần (1770) dưới triều của Định Vương Nguyễn Phúc Khoát, Văn Miếu được dời đến xã Long Hồ.

Đến khi nhà Nguyễn gây dựng cơ đồ, Văn Miếu của cả triều đại và cũng là của toàn quốc lúc này mới được chính thức xây dựng uy nghi đồ sộ vào năm 1808 dưới triều vua Gia Long ở địa điểm hiện nay, bên bờ sông Hương, thuộc địa phận thôn An Bình, làng An Ninh, phía Tây Kinh Thành.

Trước sân miếu, có 2 nhà bia. Đó là bia của Thánh Tổ Nhân Hoàng Đế (tức vua Minh Mạng) viết về việc Thái giám không được liệt vào hạng quan lại. Nhà bia còn lại là của Hiến Tổ Chương Hoàng Đế (tức vua Thiệu Trị) nói về việc họ hàng bên ngoại của vua không được tham gia vào việc chính quyền.

Bài viết “Văn Miếu Huế - Đánh dấu một thời hưng thịnh của Nho giáo triều Nguyễn” đăng trên trang mia.vn cho biết thêm, từ công Đại Thành Môn nhìn vào, ngay chính giữa là ngôi đại điện thờ Khổng Tử, tên gọi là Đại Thành Điện. Hai bên là hai ngôi nhà bảy gian đối diện nhau, gọi là Đông Vu và Tây Vu, bên trong có 32 tấm bia, khắc tên 293 vị Tiến sĩ triều Nguyễn, bắt đầu từ khoa thi đầu tiên năm Minh Mạng thứ 3 (1822) đến khoa thi cuối cùng vào năm Khải Định thứ 4 (1919).

Văn Miếu (Huế) đã được trải qua nhiều lần tu sửa và xây dựng thêm một vài công trình phụ, làm mới đồ thờ cúng ở bên trong các gian thờ vào những năm 1818, 1822, 1895 và cuối cùng là năm 1903.

Năm 1947, thực dân Pháp đã tàn phá Văn Miếu (Huế). Nhiều công trình, khuôn viên bên trong chỉ còn lại nền móng, tất cả trở thành hoang phế. Cho đến một vài năm trở lại đây, nhiều du khách nước ngoài đến và chụp những bộ hình tại Văn Miếu đã giúp cho nơi này trở thành một trong những địa điểm được nhiều người yêu thích.

Gần đây, Trung tâm Bảo tồn Di tích cố đô Huế đã có nhiều nỗ lực trong việc bảo tồn Văn Miếu, di tích không còn nét hoang tàn đổ nát như trước.

ĐNCT

thơ

NHỤY NGUYỄN

Tên khai sinh: Trần Nguyên Sỹ, quê quán Thọ Lộc, Can Lộc, Hà Tĩnh, tốt nghiệp Đại học Huế (2003). Hiện sống và làm việc tại Huế.

Có vẻ như giỡn chơi (*Giỡn nào giỡn chút rồi xa/ Ngộ chưa, này nhé, mộng là chiêm bao*). Hoặc chỉ là một hình ảnh quen của chốn quê xưa (*Sốt củ khoai oằn lòng này mầm nơi góc chạn*) mà lại hàm ý xa xôi xa (*Có chuyến thời không phiêu bồng qua ngõ/ Mà ta còn ngồi đây mục dân bên bụi chuối*).

Tư tưởng nhuộm màu sắc Phật giáo ở đây quả tình kín đáo, có khi trở thành thách thức. Cũng có nghĩa: thời gian không có thực. Và thời gian dày hay mỏng, là tùy thuộc góc nhìn của người.

Sự pha trộn giữa truyền thống và hiện đại, hẳn nhiên là nỗ lực làm mới thơ. Hay đúng hơn, mới hay cũ thực ra chỉ nhằm hiển bày một thái độ sống-ở-đời.

Giỡn mà...

*Giỡn nào giỡn chút rồi xa
Ngộ chưa, này nhé, mộng
là chiêm bao*

*Chỉ là cơn áo đó thôi
Buồn mây bán gió lải lơi mấy khi
Nào người giỡn chút rồi đi
Trước là vực chữ có gì hay đâu*

*Ta tưởng như mộng của nhau
Diễn đôi ba phận rồi đau tung
bùng
Giỡn nào ơi hỡi người dung
Nhờ đâu hiển kiếp hẹn vương khúc này*

*Thôi thì giỡn chút rồi may
Mặc chi uyên áo hết ngày lấm lem
Lại đây giỡn chút nào em
Chợ duyên hiu hãm bon chen chi mà*

Tựa viết cho đời mình

*mở mắt lại thấy chiêm bao
nhắm mắt dương thế trời vào hư vô
mở mắt, ô! vẫn là mơ
nhắm mắt liễu sống. Ai ngờ... vô minh
mở mắt không côi tâm linh
nhắm mắt thấy Phật thuyết kinh bên trời*

*chút ta mê triệu năm rồi
một ngày huyết lệ tuôn rơi muện mẩn
nhắm mắt soi chiếu bốn tâm
mở mắt thoát xác nhân gian vô hồn.*

Dưới tán quê nhà

*Đã nhòe đi giữa muôn màu dâu bể
Hôm nay về ngồi rục bên bụi chuối
Vẫn đó đôi cu cườm thủng thẳng ăn cơm
thừa của mèo rồi bay lên chái bếp
Ngôi nhà tranh dệt nắng sau hiên mùa
làm mênh mông nhức nhối
Mà bấy cổ tích vẫn chen nhau trú mưa
dưới tán lá hư huyền*

*Sốt củ khoai oằn lòng này mầm nơi góc chạn
Giật mình nhớ xưa xa lấm bết triển đề lừa trâu
về nằm mơ giấc lầy lừng bể khổ
Con ếch dưới nhặng đã mê tôi đã im hơi trước
cuộc chơi của dun để bên trời
Ngoài vườn hương cau thơm như người
qua sông người về từ tịnh xứ...*

*Ấu ơ trong cơn mộng lại tươi bởi giông gió
Con gà sống bạc lòng lơ ngơ mòn vẹt đời
chân bới rách bóng mình
Có chuyến thời không phiêu bồng qua ngõ
Mà ta còn ngồi đây mục dân bên bụi chuối
Mà mầm xưa vẫn xanh nhói bóng vô thường*

N.N

Mùa thu cùng những mùa thu

Bài hội thoại tối hôm qua thật đơn giản: Đại Vệ thích nhất mùa nào trong năm? Thừa thầy, em thích nhất mùa thu, lá vàng lá đỏ rộ khắp, thiên khí mát mẻ không nóng không lạnh, có gió, buổi chiều thảnh thơi có mưa... Trung Thôn thích mùa hè để bơi, Trương Hồng thích mùa xuân vì có mưa bụi.

Tôi rời khỏi lớp học online muộn hơn thường lệ, lòng còn đương những băng khuâng nhiều lời vui của cô trò kể chuyện bốn mùa lại chợt nghe tiếng loài chim nào vừa cất lên tao tác ngoài ngõ. Nhà tôi ở giữa phố mà gần ruộng, cây cối mọc nhiều, còn trùng vẫn còn chốn tha hồ nường náu, chim chóc tạt qua trú ngụ hoặc ăn ốt, bắt sâu. Ở phố mà mỗi ngày vẫn nồng đượm vị quê. Tiếng chim giữa trời đêm lúc này càng khiến cho lòng tôi thêm phần xao động. Hình như mùa đã thu tự mấy độ mà tôi vô ý chưa kịp lưu tâm.

Tôi giống Đại Vệ trong bài học cũng rất thích mùa thu, nhưng xứ sở tôi nường náu không có chỉ dấu mùa rõ rệt, không có rộn ngợp rừng phong lá đỏ, không có những cung đường lụa vàng đẹp như tranh thủy mặc. Thế mà chỉ riêng tên của mùa thôi đã thấm trong lòng riêng một vẻ đẹp lạ thường. Câu thơ Phạm Thanh Chương "*Anh gửi tặng một khoảng trời đầy gió/ Mùa thu về lãng đãng ở trên cao*" tôi chép trong sổ tay từ thế kỷ trước như vật chứng tuổi trẻ đã từng biết mê đắm sắc thu nên nã. Giờ trang vở học trò đã mờ theo thời gian, lòng tôi mơ hồ không biết mình có phải đã từng sống qua những tháng ấy năm ấy. Nhiều kỷ niệm nhớ quên quên, nhiều câu chuyện tình yêu, nhiều lần gặp

Minh họa: HOÀNG ĐẶNG

gỡ không biết đã thật có trong đời hay chỉ là ảo mộng. Có thể, tôi đã thấm tuổi nhân sinh, bắt đầu hiểu nỗi tư lự trong mỗi cái ngoai đầu nhìn lại.

Tiếng chim tao tác cất lên lần nữa, nhất định là tiếng chim quen lắm tôi từng nghe ở những đêm thu không vùng trung du Lộc Yên. Mùa thu Lộc Yên là mùa của các thức trái cây "ăn hoài mệt nghỉ" đã đi vào âm nhạc xứ Quảng. Ở đó, giờ đây, các con tôi vẫn sung sướng mỗi tuần về "siêu thị miễn phí" nhà ngoại hái trái bòn bon vàng ươm, lượm quả măng cụt rụng nhiều, kiếm quýt bưởi thanh trà cho đầy mấy túi ba gang... Mùa thu quê hương giản dị mà no ấm tình thương khiến tôi cứ muốn giữ mãi hình ảnh quen thương trong những sáng những chiều.

Mãi khi thực sự xa Huế, tôi mới biết ở xứ sở này có những ngày trời thu qua nhanh và thật đẹp. Tiết thu ở Huế mong manh đến mức, cơn nắng chang chang tháng

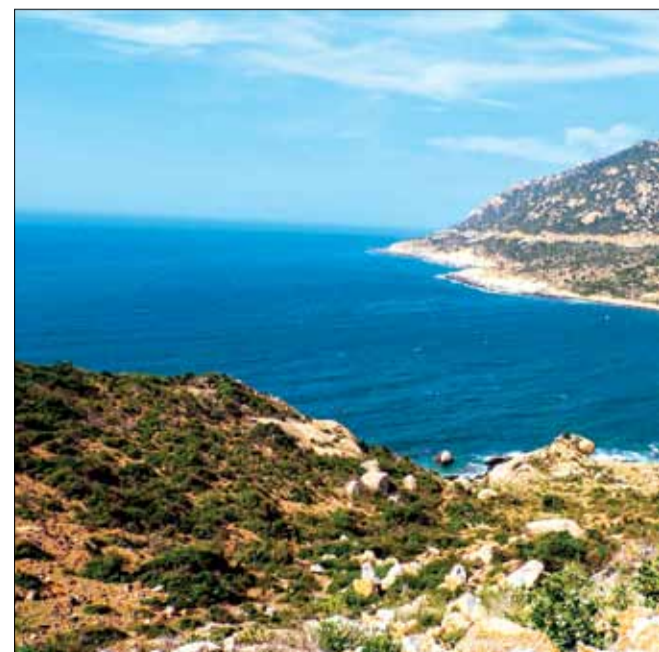
Tám chưa kịp dứt thì dường như mọi dự báo cho một mùa mưa đã chực chờ tới sẵn. Trên đường Lê Lợi, lá phong hẳn còn xanh lắm. Nhưng khi Rú Chá vàng ngợp những hoa chính là đã báo hiệu trọng thu. Giữa những cơn bão đầu mùa thường niên, rừng ngập mặn Rú Chá như một "tòa thiên nhiên lộng lẫy" đủ sức lay động xuyên thấu tâm khảm mỗi người. Và chỉ vài ngày nắng đẹp hiếm hoi, Rú Chá nhuộm sắc thiên đường mùa thu xứ Huế.

Ở xứ sở đẹp và thơ ấy, mùa thu mong manh còn trong tôi những kỷ niệm dịu dàng. Cung đường nào, góc phố nào giờ đây đối với tôi cũng hẳn in những bước chân kỷ niệm. Những kỷ niệm được chất đầy theo thời gian vì ở đây, tôi luôn được yêu thương, được đón chờ trong mỗi lần trở lại. Năm nay thu vàng, tôi lỡ hẹn người bạn "yêu Huế mê ly" ăn bánh xèo cá kinh Cồn Tè, uống cà phê bên dòng An Cựu. Trong "sầu dâng lên mắt", chắc hẳn bạn

Cuộc sống
qua ảnh

Về nơi "gió như phang, nắng

Ninh Thuận là tỉnh duyên hải Nam Trung Bộ, được thiên nhiên ban tặng nhiều vùng sinh thái, khí hậu khác nhau: vùng biển, vùng đồng bằng, trung du và miền núi. Lợi thế về tự nhiên và những nét đặc trưng trong không gian văn hóa - đời sống với những công trình kiến trúc tháp Chăm, văn hóa của người Chăm, nghề làm muối truyền thống... mang đến cho vùng đất này tiềm năng khai thác trên nhiều lĩnh vực, đặc biệt là du lịch với định hướng phát triển toàn diện cả du lịch biển, du lịch sinh thái và du lịch văn hóa. Mời bạn đọc đến với vùng đất Ninh Thuận qua góc máy của tác giả Nguyễn Lễ (Đà Nẵng).

Ninh Thuận có bờ biển dài hơn 105km với cảnh quan non nước hữu tình

 ĐỌC SÁCH

TRẦN THIÊN HƯƠNG

Tâm tình "Áo trở màu không"

đã tha thiết mong chờ, đã mong ước chúng tôi xuất hiện bất chùng như đêm trăng hạ tuần Thiên An lần ấy. Có phải do mùa thu thiên đường quá mà Bình Nguyễn Trang đã nói giúp lòng tôi: *Cây nằm mộng một đời tôi tỉnh giấc/ Mùa thu kia đã ở dưới chân đời?*

Trong lòng chừng ngoài đầu nhìn lại những mùa thu thương nhớ, trong tôi còn lấp lánh sắc mênh mông của Tây Nguyên đại ngàn, của Hà Nội im hơi phớt cũ, của biết bao nơi, xứ đã đi qua. Mùa thu, như niềm an ủi nhân sinh sau bóng râm mùa hè, phảng phất niềm thương mà không thể lương, hiu hắt. Tôi thấy mình thật may mắn khi cuộc mưu sinh không giành hết phần vui sướng nhỏ nhoi. Mỗi ngày, trong không gian đơn sơ, tôi vẫn có chút ít thời gian thưởng trà, trồng hoa, nghe nhạc, đọc sách. Hoặc nghe nhạc lúc dọn vườn, hoặc nghe sách cùng con sau bữa cơm tối, thậm chí những việc không tên cũng được che chở trong thi ca và âm nhạc. Và thế là luôn luôn, tôi có sẵn liều thuốc "chữa lành" kể cả trong những đêm dài mất ngủ. Giờ đây, tháng rộng năm dài tôi vẫn mê đắm Đường thi, vẫn yêu nghe Đoàn Chuẩn, vẫn tha thiết với những Dẹp đến bồi hồi. Trong nương náu ấy, mỗi ngày, mỗi mùa, xuân thu nhị kỳ đã ẩn mặt lòng tôi bao về.

Những ngày mùa thu hẳn sẽ qua nhanh, nhưng chốn thiên thai Lưu Nguyễn trong vi vút Văn Cao rồi cũng chẳng sai biệt khi về đây với thu trần gian nhuộm màu áo xanh trong phong thư ngào ngạt hương Đoàn Chuẩn. Có thể tiếng chim trong đêm vắng hôm nay không từng là tiếng chim mấy mươi năm trước nhưng là âm gọi của lòng tôi đã dung dưỡng qua những nơi những chốn, trên dấu thiên di bất định cõi người.

N.T.T.T

"... Áo nào xanh thắm hương yêu/ Đã phối phai giữa bao điều thương mong/ Bây giờ áo trở màu không/ Bao la sương khói... mênh mông là buồn!" (Áo trở màu không). Không còn khắc khoải như tiếng quốc kêu thương. Không đau đớn đến nhỏ máu trong tim vì người tình xưa đã xa, xa mãi. Những bài thơ trong "Áo trở màu không" (NXB Văn học, 2024) thật nhẹ nhàng, đằm thắm. Đời thực nhiều hơn mộng ảo. Mặt nước hồ thu tĩnh lặng, những con sóng lòng đã ẩn dưới đáy dòng sâu!

Đây là tập thơ thứ 11 của H.Man đã xuất bản. Tôi may mắn được đọc tất cả các tập thơ của anh. Nếu như những tập thơ trước xúc cảm thiên về tình yêu, da diết nỗi nhớ và khổ đau vì những mối tình vô vọng, để lại những vết thương lòng chẳng chịu lên da non, thì với tập thơ mới này đã có sự khác biệt. H.Man đã bộc bạch trong lời đề từ: "... Áo trở màu rồi! Màu áo trắng thuở học trò hồn nhiên, thơ mộng, đã trôi theo những cơn mưa chiều, những ngày nắng gắt, vào chốn lãng quên. Chiếc áo Hoàng Hoa, áo xanh Tư Mã ngày nao thắm đậm âm thanh một khúc "Phượng cầu" khuất chìm đâu đó trong bóng lớn của một thành phố, một thời thanh xuân mê mê tỉnh tỉnh... Như thế đấy! Tôi đã đi và đã sống, đã đau khổ và mơ mộng, ghi chép lại cảm xúc bằng những tổ hợp ngôn ngữ nhiều nhạc điệu, rồi khóc, cười theo những đổi thay. Con đường ấy tôi đã dần gần về chặng cuối, nắng như thể vàng hơn sau những bão

giông, mưa như thể dày hơn để làm mặt mờ ký ức, trắng như thể già hơn những đêm xanh huyền hoặc tình mình...". Phải chăng khi gần "về cuối chặng đường", khi người ta đã nếm trải đủ mùi khổ đau và hoan lạc thì sẽ trở nên bình tĩnh và vị tha? Tôi nghĩ H.Man là một người như vậy. Cho nên trong tập thơ này, xúc cảm đa phần nghiêng về "thân phận và cuộc đời" một cách chậm rãi, nhẹ nhàng. Tại sao lại là "Áo trở màu không"? Theo tôi, thì đó là một quan niệm trong tư duy của tác giả, khi đang tiệm tiến đến chặng cuối của đường đời thì tâm tính cũng đổi thay. Có phần "dễ dãi" hơn với chính mình, với cuộc đời. Màu áo trắng của một thời sân trường cửa lớp, màu áo Hoàng Hoa, áo xanh Tư Mã là biểu trưng của từng thời kỳ, từng giai đoạn sống mà tác giả đã từng sống cùng, sống với, đã từng sôi nổi yêu mình, yêu người và yêu cuộc đời. Giờ đến tuổi xế chiều, cuộc sống chùng như chậm lại, tâm tính đổi thay chung cùng những chiêm nghiệm và tĩnh lặng. "Áo trở màu rồi!" - nghe chùng như một tiếng than, một hoài tiếc về thời gian đi

qua đời mình mà mình thì không nắm níu được gì? "Màu không" ở đây xem chừng như màu của khói sương cam chịu, màu của đơn quạnh sau những rượt đuổi mỏi mòn. Không sắc, không cấu, không tưởng. Đơn giản là "chiếc áo khoác cuộc đời" ấy đã ngả màu, đã trở màu.

Giờ thì màu gì cũng được, lại chính là màu chiều của đời người, của quạnh quẽ, hoang lương... Có lẽ không phải là màu Thiên, của Phật theo suy tưởng "sắc sắc không không" mà nhà thơ Phùng Tấn Đông đã cảm nhận. Người sáng tác luôn có khát vọng làm mới những trang văn, trang thơ của mình. Gần đây, tôi đã đọc "Bàn tay mưa" của nhà thơ Nguyễn Chiến. Có lẽ khát vọng của Nguyễn Chiến để làm mới thơ mình là anh đã cố vượt qua những trăn trở của các nhạc điệu từng mặc định ở các thể thơ, nhất là lục bát. Vì thế cấu trúc những bài thơ lục bát của Nguyễn Chiến có nhiều chỗ trúc trắc, ngắt chữ, nhà chữ khác thường cố tình phá vỡ cái âm điệu đều đều dễ gây nhàm chán trong thể loại này. Sự mới mẻ thể hiện khát vọng làm mới trong sáng tác của H. Man lại khác, và đó cũng chính là phong cách của thơ anh, đơn giản nhưng hiệu quả: Sử dụng ngôn ngữ cũ nhưng đặt ở vị trí mới. Chẳng hạn những từ ngữ, câu thơ như "mảnh hồn viễn xứ", "lạc dấu thuyền mơ", "phố thị hoa vàng", "đầu non mây trắng", "xa mã thị thành", "men khói xây thành", "cỏ nội sương ngàn", "khúc viễn mơ", "ngọc nát châu chìm"... được coi như "những thi ảnh có tính điển phạm của thi pháp văn học" nhưng đặt trong ngữ cảnh mới, tinh thần mới sẽ trở nên lung linh huyền diệu và đầy chất thơ hiện đại.

Sự mới mẻ đáng ghi nhận nữa trong thơ H.Man ở tập này, như tôi đã trình bày ở trên, đó là xúc cảm phần lớn nghiêng về "thân phận và cuộc đời". Khi viết về "Em", ngày xưa buồn da diết, tưởng có thể chết được: "Trá mây về với thung đồi/ Chết trong nhau giữa đêm trôi kiệt cùng..." (Rượu trăm năm, tập "Những mảnh tình rời") hoặc có khi buồn đến "chín nẫu": "Em khuất chìm trong kỷ niệm/ Anh biết tìm đâu bây giờ/ Sóng vẫn thì thầm tiếng gọi/ Nghe mình chín nẫu bơ vơ..." (Tháng Năm và anh, tập "Dẫn dụ đêm"). Vẫn là "Em", nhưng trong tập thơ "Áo trở màu không", tác giả đã thôi không còn níu giữ mà chấp nhận, chỉ mình anh với hoa rụng ngày tàn: "Rạc rời những cánh vàng buông/ Vườn lòng tôi, xác hoa xuân rụng đầy/ Em cùng xuân mộng xa bay/ Tôi loay hoay với hoa ngày tàn phai..." (Đa cảm nhìn hoa rụng). Trong tập thơ này, tác giả tập trung gửi tình mình cho những người thân và bè bạn. "Bên mộ chị", viết cho người chị quá cố của anh. "Vọng tiếng muôn trùng" - tặng Lương Ngọc Long (người cháu gọi tác giả bằng cậu, đã qua đời) "Hương trà" tặng người bạn trẻ Như Giải... Đặc biệt, viết cho ngày sinh nhật mình, nhưng tác giả nghĩ và viết về mẹ: "Đêm rằm trở dạ mẹ sinh/ Có cây Mận trắng động tình trở hoa/ Từng cơn đau xé thịt da/ Lều tranh mái dột mưa sa lạnh lùng..." (Mẫu nan nhật). Ngoài ra, còn nhiều bài viết về quê hương, hoặc những chuyến đi qua sự chiêm nghiệm và từng trải, bằng một hồn thơ dịu dàng, ấm áp, chân tình. Cảm ơn nhà thơ H.Man đã tặng cho tôi, cho bạn đọc và cuộc đời một tập thơ chan chứa tình cảm để được sống cùng chút tâm tình của đời người vào giai đoạn "Áo trở màu rồi"...

T.T.H

như rang"

Một góc làng gốm Bàu Trúc.

Nét bình yên ở đồng cừu An Hòa.

Diêm dân làm việc trên những cánh đồng muối.

Nụ cười trẻ thơ nơi tháp Chăm.

Vịnh Vinh Hy - một trong những vịnh biển đẹp nhất nước ta.

Hãy gửi cho chúng tôi những tác phẩm mà các bạn yêu thích.
Địa chỉ: maichimai2611@gmail.com

Truyện ngắn

Quyên anh đã nở hoa

NGUYỄN THỊ NHƯ HIẾN

Đây là lần thứ tư Ngân chuyển chỗ ở. Mỗi lần chuyển ngôi nhà lại nhỏ hơn và càng thêm xa trung tâm thành phố. Chiếc xe ba gác này lên này xuống như một trái banh khi chạy trên con đường đầy những vũng nước lớn nhỏ. Ngân chạy xe máy đi sau, thỉnh thoảng phải dừng lại để tránh một chiếc xe ngược chiều kéo bị tạt nước ướt hết. Những vũng nước đọng lại sau mưa y như những vết sẹo lồi xấu xí trên lòng đường. Cuối cùng chiếc ba gác cũng dừng lại trước một căn nhà cũ, cổng đã gỉ sét cả. Lần đầu đến đây coi nhà, Ngân đã định quay đi nhưng khi nghe chủ nhà bớt thêm vài trăm Ngân phân vân. Rồi khi nhìn thấy cây quỳnh anh được trồng ở góc sân Ngân bất giác gạt đầu. Sao mà giống mấy cây quỳnh anh má trồng trong sân nhà ở quê quá chừng!

Tài xế ba gác đỡ đồ xuống đem vào chất trong sân rồi rồ máy rời đi. Ngân bước vào nhà, mùi ẩm mốc xộc lên. Nơi này chắc lâu rồi không có người ở, hoặc người thuê trước Ngân rời đi đã lâu lắm. Nhìn mớ mạng nhện giăng trên vách tường Ngân buồn ngẩn ngơ. Thất nghiệp mấy tháng nay, chẳng biết Ngân sẽ ở đây hay lại chuyển đi một nơi nào đó xa hơn nơi này. Mà có thể đến khi kiệt quệ, Ngân sẽ mới bắt một chuyến xe để về quê. Thành phố này hình như chẳng có chỗ cho Ngân nữa.

Đang lúi húi dọn dẹp, cánh cửa sắt bị đẩy sang một bên kêu lên ken két. Ngân giật mình ngưng chối quay ra nhìn. Một thằng bé gầy đét, đội cái nón tai bèo rách bươm chìa cho Ngân mấy tờ vé số.

- Mua giùm con mấy tờ đi cô, biết đâu chiều nay cô làm ty phú.

Ngân nhìn thằng bé, nhíu mày cảnh giác. Tay chân nó khẳng khiu như mấy que củi, chỉ có đôi mắt sáng trũng vẫn đang nhìn Ngân chờ đợi. Khi nhìn xuống chân, Ngân mới nhận ra một con chó con tập tễnh quanh đôi chân cậu bé, đỉnh đầu bần. Thằng bé phân bua là chó của mình rồi nhe hàm răng bị sún hai răng cửa ra nham nhở cười. Ngân lục túi trên túi dưới, có mười ngàn tiền lẻ ông ba gác thổi lúc này. Ngân lấy tiền, nhét vào tay nó bảo mình cho chứ không mua vé số.

- Ý, đâu có được cô. Con bán vé số chứ có xin cô đâu. - Nó lắc đầu nguầy nguậy, lấy một tờ vé số đưa cho Ngân. Ngân cười, bỏ vào túi áo.

Thằng bé nhìn mớ đồ đạc ngổn ngang hỏi: "cô mới chuyển tới đây à?". Ngân gật đầu. Thằng bé bảo lâu rồi căn nhà này mới có người dọn đến vì cũ quá không ai muốn thuê. Rồi nó giới thiệu mình tên Khang, nhà ở đầu đường, nay ế quá nó đi lòng vòng mới bà con trong xóm. Khang đưa xách vé số lên trước mặt, nhâm nhảm đếm. Rồi cũng như lúc đến, Khang chào Ngân rồi nhanh chân đi ra sân, không quên khép cánh cửa sắt lại. Bầu trời kéo mây đen kịt, Ngân thở dài, chút xíu nữa thôi cả đất trời sẽ chìm trong cơn mưa xối xả.

Minh họa: HOÀNG ĐẶNG

***
Nhìn về mặt không cảm xúc của người phỏng vấn khi bảo: "có gì sẽ liên hệ lại", Ngân đoán lần này mình sẽ không được nhận. Ngân cảm xấp hổ sợ, đi từng bước chân nặng nề ra bãi gửi xe. Không biết đã bao nhiêu lần Ngân rơi vào cảm giác trống rỗng này. Ngân từng có một công việc tốt trong một công ty du lịch. Thu nhập có thể cho Ngân thuê một căn hộ chung cư sống thoải mái giữa trung tâm thành phố. Vậy mà dịch Covid khiến công ty phá sản, đồng nghiệp mỗi người đạt một phương. Ngân chật vật đi qua những ngày phong tỏa. Lay lắt như những con ốc ẩn mình trong đám bùn khô đợi cơn mưa đầu mùa.

Rồi dịch cũng qua, Ngân tự tin cầm hồ sơ có hơn mười năm kinh nghiệm đi xin việc nhưng đa phần là những cái lắc đầu. Có chỗ được nhận nhưng lại kiêm quá nhiều việc với mức lương như sinh viên mới ra trường khiến Ngân chán nản. Có chỗ thì đồng nghiệp trước mặt cười nói nhưng sau lưng đầy chiêu trò đâm lên khiến Ngân mỗi một xin nghỉ. Lòng nhiệt huyết của Ngân như mớ than hồng bị dội nước lạnh... Những mối quan hệ thân thiết cũng rơi rụng dần khi Ngân không còn xuất hiện ở những cuộc cà phê tán gẫu. Không biết bao nhiêu lần Ngân soi gương mà giật mình thấy một ai đó giống mình chứ không còn là mình như ngày xưa nữa. Một buổi chiều, nước mắt lẫn với nước mưa nhòe nhoẹt khi Ngân nhìn thấy bạn trai nắm tay một cô gái khác. Ngân chơi với như một con diều đang no gió bị đứt dây, nhiều đêm nằm nước mắt cứ trào ra bất lực.

Trời trưa đứng bóng, Ngân buồn thiu lái xe về nhà sau buổi phỏng vấn. Khi rẽ vào con đường lờ mờ ở gà chợt thấy thằng bé bán vé số đang hối hả đi, con chó có một giò lon ton chạy theo sau. Ngân dừng xe lại, bảo Khang có muốn về thì để mình chở giúp một đoạn. Nghe câu đó, Khang cúi xuống bế con chó

rồi nhảy lên xe ngồi, nhanh đến nỗi suýt làm đổ xe. Thấy Ngân ghim xe lại, Khang gãi đầu nói tại con nôn đem cơm về cho má quá, sợ má đợi lâu đói bụng. Ngân nhún ga lái xe đi. Lòng Ngân chợt phân vân, thằng bé mới hơn mười tuổi, hẳn má còn trẻ, sao lại phải đợi đứa con mới chừng mười tuổi mang cơm về?

Ngân dừng xe lại theo tay chỉ của Khang. Căn nhà Ngân thuê đã cũ, căn này trông càng thảm hại hơn. Một người đàn bà nghe tiếng động, khó nhọc đi ra. Một tay co quắp, lê những bước chân kéo trên nền nhà.

- Con có cơm sườn cho má nè má ơi!

Khang mừng rỡ giơ cái túi lên khoe. Người đàn bà nở một nụ cười nhưng gương mặt méo làm nụ cười lệch hẳn một bên. Con chó ngoáy tít đuôi, chạy vào liếm mấy ngón chân của má Khang. Ngân lái xe về nhà, những ổ gà to nhỏ bị trời nắng hút cạn nước phò ra những cục đá lờm chờm.

***
Bà Hồng tạp hóa đưa chai nước mắm, tặc lưỡi khi Ngân hỏi về Khang. Mấy năm trước ba thằng Khang đi phụ hồ bị té từ trên giàn giáo, chạy chữa đến khánh kiệt mà cũng không qua khỏi. Một năm ngoái, má nó đột quy. May sao ông trời còn thương tình chứ không bây giờ nó thành đứa trẻ mồ côi mồ cút, chẳng còn người thân nào trên đời. Khang nghỉ học, đi bán vé số nuôi má. Căn nhà mẹ con nó đang ở là người ta thương tình cho ở nhờ chứ nhà đã bán từ cái hồi ba nó té. Bà Hồng nhìn về phía căn nhà lấp ló dưới tán cây tặc lưỡi lần nữa, tội nghiệp chưa thấy ai thương má như Khang. Đi đâu mà ai cho được cái gì ngon nó cũng để dành đem về cho má. Lòng Ngân xao động như mấy cơn gió thổi lao xao trên vòm lá. Ngân nhớ tới đôi mắt sáng trưng và nụ cười hết cỡ khoe hàm răng sún dưới vành nón rách bươm.

Buổi chiều rảnh rỗi, Ngân xối đất vun vào bụi quỳnh anh. Bụi cây dạt

đeo như người ốm đói. Đất lâu ngày không đụng đến chai cứng như nền nhà, muốt mồ hôi Ngân mới xới lên được. Ngân nghe có tiếng cười nắc nẻ, nhìn ra đường thấy Khang chạy phía trước, con chó lùn cùn chạy theo sau, y hệt hai đứa trẻ con nó đùa dưới ánh chiều. Sức nhớ tới bịch bánh mua lúc sáng, Ngân phải tay đứng dậy, gọi với theo Khang. Thằng bé nghe tiếng gọi quay đầu nhìn rồi đi lại cổng, đưa ánh mắt ngạc nhiên nhìn Ngân. Khi Ngân chia bịch bánh trước mặt, Khang cười tươi, bế bổng con chó lên: "chiều nay có bánh cho má ăn rồi nè Mon".

- Mon là tên con chó hả?

- Mon là Đô Rê Mon á, vì con thấy nó tròn y như con mèo máy vậy.

Khang đưa tay vuốt ve con chó này giờ vẫn được Khang bế trên tay. Khang bảo mình lượm nó mấy tuần trước khi đi bán vé số. Con chó kêu ăng ẳng, bộ lông sũng nước, nằm sát một bờ tường sứt mẻ lòi cả những viên gạch bên trong. Cái chân trước nhảy nhụa máu. Hình như có chiếc xe máy nào đó đã cán qua chân nó. Thương quá, con bế con chó về nhà cho ăn cơm, ủ ấm, bôi thuốc vô chân. Con tưởng nó chết rồi vì cái chân nặng lắm. Vậy mà giờ nó đã chạy theo con được rồi.

Con chó tròn vo, bộ lông muốt rượt, đôi mắt như hai viên bi đen lóng lánh. Nó cứ đưa cái lưỡi mềm mại của mình không ngừng liếm vào tay Khang. Rồi Khang thả con chó xuống đất, chào Ngân rời đi. Nhìn thằng bé nhảy chồm về nhà, trên tay cầm bịch bánh, con chó lùn cùn chạy theo sau Ngân nghe lòng mình thật êm.

***
Nắng len qua đám lá ken dày thả những những chùm bóng nắng rớt xuống sân nhà. Khi Ngân ghé nhà, Khang ngồi canh con Mon đang phơi nắng. Bộ lông thơm mùi xà bông vẫn còn ướt. Thấy Ngân, Khang mừng rỡ chạy ra kéo Ngân vào nhà chơi. Ngân nhìn vào trong, Khang nói nhỏ má vừa mới ngủ.

Con chó tinh nghịch không chịu nằm dưới nắng cứ lảng xảng hết chỗ này đến chỗ kia làm Khang muốt mồ hôi đuổi theo. Nhìn đôi tay gầy guộc giữ lấy con chó, miệng không ngừng vỗ về để con chó nằm yên tự nhiên lòng Ngân dâng lên sự thương mến lạ lùng với Khang. Ngân hỏi Khang có cực nhiều lắm không? Khang lắc đầu. Đôi mắt Khang nhìn vội vào trong nhà, bảo mình còn có má, nhiều người đâu còn má để thương như con. Rồi con còn có nhà để ở, nhiều người còn phải ngủ gầm cầu. Khang đưa tay chỉ, cô thấy cây cầu đằng kia không. Hết đến tối, ông Bảy mụ với mấy người nữa bán vé số nữa tới lốt ni lông ra ngủ đó cô. Giọng Khang chùng lại, mà ông Bảy chết rồi, ho ra máu lâu ngày mà không tiến uống thuốc. Giờ chỗ của ông Bảy có người khác thế vào rồi.

Gió thổi mát rượi trên tán xoài. Khang ngược nhìn lên, cười giòn đưa tay chỉ mấy chùm trái lấp ló, bảo khi nào xoài chín sẽ hái cho Ngân ăn. Như sức nhớ ra điều gì, Khang chạy tới gốc xoài lôi ra một cái bao tải nhỏ được cột cẩn thận. Ngân ngạc nhiên nhìn cái bao. Khang bảo con đi bán vé số xa lắm, qua chỗ kia thấy người ta nuôi bò nhiều. Thấy mớ phân bò khô con nhớ cô có trồng cây trong sân nên hốt bỏ bao đem về cho cô nè. Ngân rưng rưng nhìn thằng bé. Hình như lâu lắm rồi mới có người quan tâm Ngân những điều nhỏ nhặt như vậy.

***

Cơn mưa đêm rửa trôi hết vẻ u ám, sáng nay mặt trời bừng lên trong nắng mới. Ngân nhìn cô gái mặc váy trắng trong gương, không quên thoa thêm chút son đỏ để tươi tắn hơn trong cuộc phỏng vấn quan trọng hôm nay. Một người bạn lâu ngày không gặp, đã giới thiệu một vị trí rất hợp với kinh nghiệm của Ngân. Khi dắt xe máy ra, Ngân suýt kêu lên khi nhìn bụi quỳnh anh đã nở những bông hoa vàng rực. Ngân chạy lại nhìn, trên nền lá xanh muốt những bông hoa căng tràn sức sống và nhiều nụ hoa xen lẫn. Chỉ mới bón phân hai tuần thôi mà cây quỳnh anh đã tươi tốt hẳn.

Ngân ghé nhà để Khang đi nhờ ra trung tâm bán vé số. Thằng bé chạy ra đường, tính leo lên xe nhưng lại chạy ngược vào để hôn má mình một cái. Má Khang một tay vịn bờ tường, tay kia đưa lên vẫy vẫy. Khi ngồi trên xe, con chó được Khang ẵm như em bé bên hông. Miệng thằng bé không ngừng lúi lo nói chuyện với con chó. Ai đi ngang cứ ngỡ Khang rón ràng cùng đứa bạn đồng trang lứa.

Ngân nhắc Khang trưa đứng ở cây xăng, Ngân xong việc sẽ rước về. Tụt xuống xe, Khang sửa lại cái nón. Trước khi hòa vào dòng người đông đúc, Khang chia cho Ngân một viên kẹo: "cho cô nè". Ngân cho viên kẹo vào miệng, nhìn Khang nhảy chồm sáo trên đường con đường ngập nắng. Ngân mỉm cười, nghe những dư vị ngọt ngào lan trong lòng mình...

N.T.N.H

Trả thù... chính mình

ĐÌNH XÊ

“Vui đập đến tôi tã” là cụm từ được nhiều người - trong đó có không ít cây bút bình luận thể thao - dùng khi nhắc đến chiến thắng 4-1 của Barcelona trước Bayern Munich ở lượt đấu thứ ba Champions League vào rạng sáng 24-10 (giờ Việt Nam). Sau 5 lần gục ngã trước đối thủ ở các cuộc đụng độ gần nhất, đại biểu Tây Ban Nha xóa được ám ảnh thất bại nhờ vào sự tỏa sáng của đội hình trẻ, sung sức và gắn kết cùng nét độc sáng bất ngờ của ngôi sao Raphinha. Trong lần thứ 100 khoác áo Barca, tiền đạo cánh người Brazil lập một hat-trick giàu chất lượng và đầy cảm hứng, thể hiện hào hứng mạnh mẽ, kỹ năng và bản lĩnh của một nhân tố ổn định. Khán giả trên sân Olympic đã đồng loạt đứng dậy vỗ tay hồi lâu tôn vinh chàng trai này. Tiếng hò reo của cổ động viên nhà có lúc như một tổ bay hồi lỗi vì các ứng xử thiếu cân nhắc dành cho chàng trai này trước đó không lâu do không ít người, vì quá nôn nóng, đã đòi tống cổ Raphinha ra khỏi đội hình.

Với nhiều cổ động viên Barcelona, trận vui đập - thậm chí có tờ báo còn gọi cú “lột trần” - có giá trị như một đòn trả thù đích đáng đối thủ từng hạ mình đo ván 4 năm trước, cũng ở đấu trường này. Tỉ số 4-1 của trận đập trả vẫn còn xa cách biệt 8-2 mà Bayern Munich đánh bại Barcelona năm 2020 nhưng vẫn đủ sức làm nhiều người hả dạ để có thể quên đi nỗi ám ảnh thẹn thùng. Không Messi, Busquets trong màu áo Barca, chẳng Coutinho, Perisic bên phía Munich, đội hình ra sân của hai đội đều có nhiều đối thay, khác lạ so

Raphinha, tác giả cú hat-trick vào lưới Bayern Munich.

Ảnh: AFC

với trận chiến 4 năm trước nhưng với sân chơi danh giá này, cuộc thư hùng đỉnh cao còn mang giá trị kinh điển từ tên tuổi và truyền thống của các anh hào. Trận thắng ở Olympic vì thế vẫn đủ sức xóa đi bao ám ảnh lưu cữu trên bầu trời Barcelona để làm thành một cuộc phục thù rừng rùng nước mắt và rộn rã tiếng cười.

“Phải ăn mừng vì chúng tôi vừa đánh bại một đội mạnh!”, huấn luyện viên trưởng của Barcelona - ông Hansi Flick - nói trước các phóng viên vây lấy mình. Ông lần tránh câu hỏi liệu chiến thắng này có phải là một cuộc phục thù bằng lời tâm sự mình chẳng còn vương vấn những gì xưa cũ đã qua và đang hạnh phúc khi phụng sự cho một câu lạc bộ hoàn hảo, với sự quan tâm và chăm sóc hết lòng của cổ động viên.

Chỉ ăn mừng thôi! Quả khôn khéo và cực kỳ tế nhị biết bao khi chính ông chứ chẳng ai khác là nhà dẫn dắt Bayern Munich làm nên chiến thắng rực rỡ 8-2 trước Barcelona 4 năm trước ở đấu trường này, ngay tại Nou Camp. Bây giờ,

trên ghế thuyền trưởng Barca, ông điều khiển học trò đánh bại đối phương từng vui lấp họ. Bốn năm trước và bây giờ, cả hai chiến thắng đều gắn với tên tuổi một người, người ấy ngồi ở vị trí chỉ huy. Vinh quang đường đi kèm nghiệt ngã! Như thể Flick - trên hành trình cùng các học trò mới ở Barcelona đánh bại đội bóng mà mình từng dẫn dắt - đã trả thù chính ông!

Robert Lewandowski sau lúc đưa bóng vào lưới đồng đội cũ Manuel Neuer góp vào chiến thắng này đã đứng yên, hai cánh tay thu vào với hai bàn tay xòe ra như nài nỉ đồng đội mới: “Đừng đến ăn mừng, hãy để tôi yên”. Khoảnh khắc đẹp thể hiện nét chân tình trong ứng xử chuyên nghiệp, giàu tính nhân văn của ngôi sao này hẳn làm đậm thêm chất lượng của một lượt đấu nhiều kịch tính. Như người thấy Hansi Flick không reo vui trên nỗi buồn của nơi chốn cũ trong lúc hết lòng làm tròn chức phận ở vùng đất mới, Lewandowski biết tránh lối đi làm tổn thương người...

Đ.X

Tuổi trẻ nông nổi của Mason Greenwood

TỊNH BẢO

Liệu tân HLV Thomas Tuchel có triệu tập Mason Greenwood trở lại đội tuyển Anh sau 3 năm trời bị ghê lạnh chỉ vì cáo buộc bạo lực với bạn gái không có căn cứ.

Không ai phủ nhận Mason Greenwood là một tài năng bóng đá của nước Anh bởi tiền đạo này từng có mặt ở đội hình xuất phát của Manchester United lúc 18 tuổi, từng được khoác áo đội tuyển quốc gia một năm sau đó. Điểm mạnh của Greenwood là khả năng dứt điểm “hai chân như một” và chơi tốt ở vị trí tiền vệ trung tâm lẫn tiền đạo cánh phải.

Tuổi trẻ nông nổi của Greenwood gắn liền với phụ nữ. Ngay trong lần đầu tiên lên đội tuyển Anh hồi tháng 9-2020, anh cùng với Phil Foden đưa bạn gái vào thăm nơi tập trung dù Covid-19 đang bùng phát nên lập tức bị đuổi về. Tháng Giêng năm 2022, sự việc còn nghiêm trọng hơn khi cô bạn gái và bây giờ là vợ cáo buộc anh có hành vi bạo lực. Greenwood bị bắt và buộc tội nhưng vụ án đã được hủy bỏ vào tháng 2-2023. Greenwood vẫn trước sau như một khẳng định không hề làm gì sai trái.

Manchester United rất muốn đưa anh trở lại đội một vào mùa hè 2023 nhưng nguồn tin rò rỉ khiến người hâm mộ phẫn đối quyết liệt. “Quý đồ” chọn giải pháp hòa hoãn khi cho Getafe mượn một năm với hy vọng người hâm mộ ở Old Trafford sớm bỏ qua với Greenwood. Tài năng này chơi tuyệt hay ở La Liga với 10 bàn và 6 pha kiến tạo để giành danh hiệu Cầu thủ xuất sắc nhất của Getafe mùa giải vừa qua. Người hâm mộ Manchester United vẫn không chấp nhận Greenwood trong đội hình của HLV Erik ten Hag nên buộc lòng anh phải tìm cách ra đi. Đội bóng Tây Ban Nha rất muốn giữ chân Greenwood ở lại nhưng không đáp ứng nổi mức phí 30 triệu euro nên đành nhìn tiền đạo 23 tuổi gia nhập Marseille mùa hè 2024.

Greenwood tiếp tục có phong độ rất ấn tượng trong màu áo mới Marseille với 5 bàn thắng sau 3 trận đấu đầu tiên ở Ligue 1 để đoạt danh hiệu Cầu thủ xuất sắc nhất tháng 8 của giải vô địch quốc gia Pháp. Tính tổng cộng, tiền đạo 23 tuổi đã có 6 bàn thắng và 1 pha kiến tạo sau 7 trận Ligue 1. HLV Robert de Zerbi chỉ diễn đạt ngắn gọn về Greenwood “Một tiền đạo

ngoại hạng”.

Mọi ồn ào giờ đã đi qua, người bạn gái trước đây từng tố cáo anh vừa hạ sinh đứa con thứ hai cho anh cách đây một tuần. Mục tiêu của Greenwood bây giờ là chơi cho đội tuyển quốc gia. Ngôi sao Marseille không có cơ hội trở lại đội tuyển Anh với cựu HLV Gareth Southgate và HLV tạm quyền Lee Carsley, nhưng vẫn hy vọng vào tân HLV Thomas Tuchel sẽ chính thức làm việc từ đầu năm 2025. Một nguồn tin thân cận với Greenwood cho biết “Mason nhận thức cơ hội chơi cho

Mason Greenwood đang có phong độ rất tốt trong màu áo Marseille.

Ảnh: Dailymail

đội tuyển Anh rất nhỏ nhưng vẫn muốn mọi thứ rõ ràng qua một cuộc nói chuyện với HLV Tuchel”.

HLV Tuchel vẫn khước từ đưa Greenwood trở lại “Tam sư” thì sao? Greenwood muốn nói chuyện với nhà cầm quân người Đức nhằm xác định tương lai của mình bởi cựu trợ lý HLV Manchester United là Steve McLaren đang mời anh gia nhập đội tuyển Jamaica nhờ quan hệ huyết thống của cha anh. HLV McLaren xác nhận đã điện thoại nói chuyện với Greenwood nhưng cần thời gian để cầu thủ trẻ này đưa ra câu trả lời cuối cùng. Greenwood đã ra sân một lần chơi cho “Tam sư” nhưng FIFA có phép cầu thủ thay đổi màu áo đội tuyển quốc gia nếu như cầu thủ đó chơi ít hơn 4 trận trước khi bước qua tuổi 21. Ông McLaren hy vọng sự góp mặt của Greenwood sẽ giúp ông hoàn tất được mục tiêu đưa Jamaica lần đầu tiên dự World Cup (2026) kể từ năm 1998 tới nay.

T.B

Ảnh thể thao

Niềm vui trở lại với Neymar

Sau 369 ngày ngồi ngoài vì chấn thương dây chằng chéo khi chơi cho đội tuyển Brazil hồi tháng 10-2023, siêu sao Neymar đã trở lại sân cỏ trong màu áo CLB Al-Hilal ở trận thắng 5-4 trước Al-Ain ở Champions League châu Á. Đây chỉ mới là trận đấu thứ 6 của cầu thủ 32 tuổi cho CLB Saudi Arabia sau vụ chuyển nhượng trị giá 90 triệu euro từ PSG hồi tháng 8-2023 để trở thành cầu thủ đắt giá nhất ở giải vô địch quốc gia Saudi Arabia.

T.B (theo BBC)

Neymar trở lại thi đấu sau hơn một năm ngồi ngoài vì chấn thương.

Ảnh: Getty Images

Làng mộc xưa xứ Quảng

NGUYỄN THƯỢNG HỖ

Ai từng đến phố cổ Hội An sẽ thấy những kiến trúc bằng gỗ, là chùa, đình, miếu, hội quán, là những ngôi nhà xưa... tồn tại hàng trăm năm. Đi về vùng nông thôn xứ Quảng, thỉnh thoảng bắt gặp những ngôi nhà cổ bằng gỗ mà ta quen gọi là nhà rường. Tất cả những kiến trúc ấy được dựng nên bởi hai làng thợ mộc nổi tiếng ngày xưa: Kim Bồng và Văn Hà.

Đây là kết quả khảo sát hơn 300 ngôi nhà xưa tại tỉnh Quảng Nam mà tôi cùng các chuyên gia là kiến trúc sư, người trong ngành bảo tồn, bảo tàng thực hiện từ năm 2001 đến nay, và vẫn còn tiếp tục để tìm ra điểm giống nhau, khác nhau giữa tay nghề của các thợ mộc xứ Quảng với thợ mộc Xa Lang (nay thuộc xã Sơn Tân, huyện Hương Sơn, tỉnh Hà Tĩnh) hay các phường mộc ở Tam Quan (huyện Tây Sơn, tỉnh Bình Định).

Tồn tại cùng thời gian

Làng mộc Kim Bồng (tên cũ là Kim Bồng Châu) thuộc xã Cẩm Kim, thành phố Hội An. Tổ tiên nghề mộc vốn có gốc gác từ nhiều vùng quê thuộc đồng bằng Bắc bộ, đặc biệt vùng Thanh - Nghệ - Tĩnh. Làng chia ra Kim Bồng Đông làm đồ gia dụng, chạm trổ đồ gỗ và Kim Bồng Tây đóng ghe thuyền. Khi Hội An phát triển thành đô thị thương cảng quan trọng của xứ Đàng Trong, cũng như việc xây dựng cung điện của triều Nguyễn thì các nghề thủ công, trong đó nghề mộc được phát triển nhờ sự giao lưu, tiếp thu, trao đổi, chất lọc để hình thành phong cách riêng của nghề mộc Kim Bồng. Kỹ thuật và đề tài chạm trổ của người thợ Kim Bồng được cho là phong phú và mở rộng hơn khi có cơ hội tiếp xúc, giao lưu và tiếp thu trong quá trình thi công các công trình của người Nhật, người Hoa, người phương Tây đến lưu trú ở Hội An và các phường thợ mộc bạn khi thi công cung điện ở Huế. Nét khắc trau chuốt, sơn thếp tỉ mỉ trên các bức hoành, liên đới đến đồ gỗ trang trí nội thất... hiện đang còn lưu giữ tại một số gia đình tại Đại Lộc, Điện Bàn, Quế Sơn. Rõ nét nhất để thấy sự tài hoa của người thợ mộc Kim Bồng

là nhà cụ Nguyễn Nho Phán, anh Nguyễn Nho Lĩnh ở phường Điện Minh, thị xã Điện Bàn với các đồ trang trí nội thất và đầu kèo, đuôi kèo. Nhiều đồ án chạm trổ tỉ mỉ, công phu tại nhà anh Ngô Văn Sĩ, thôn Phú Sa, xã Quế Xuân, huyện Quế Sơn với các chi tiết đầu - đuôi kèo, các ô xuyên bông thượng hạ (liên ba) và tám hoành phi có khắc bài thơ theo bút pháp chữ thảo (thảo thi) là tác phẩm thư họa đẹp nhất mà chủ nhân đời sau lưu giữ.

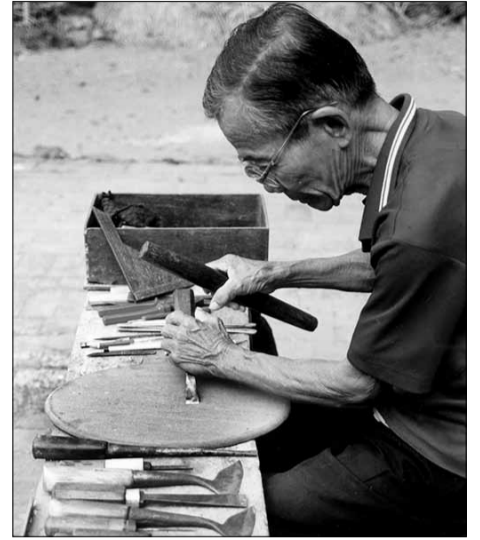
Trong khi đó, làng mộc Văn Hà, trước thế kỷ XIX thuộc tổng Chiên Đàn, thời nhà Nguyễn thuộc tổng Vinh Quý, huyện Hà Đông, Thăng Bình Phủ, gồm hai làng Văn Hà và Văn An; trước năm 1975 thuộc thôn 4, xã Kỳ Bình; nay thuộc đội 1, xã Tam Thành, huyện Phú Ninh. Theo các vị cao niên trong làng, ông tổ của nghề mộc Văn Hà có gốc gác từ vùng Thanh - Nghệ - Tĩnh di cư vào. Đa số người làng tập trung sinh sống tại Quán Rường (Tam Đàn, Phú Ninh). Làng này khi mới khai canh, dân cư không nhiều, gồm các tộc họ: Đinh, Nguyễn, Trần, Phạm, Võ... Những dòng họ này tuy có khai phá ruộng đất để cày cấy, nhưng vẫn coi nghề mộc là chính, việc đồng áng đều do bàn tay người phụ nữ lo toan. Những người thợ tài hoa vào thời ấy phải kể đến cụ Đình Văn Khóa, Đình Luyện, Nguyễn Hòe, Trần Huy...

Định hình phong cách riêng

Ngoài sử dụng gỗ mít làm chủ đạo, nét cơ bản trong phong cách dựng nhà của thợ Văn Hà là luôn có bộ phận trông quả và tám gia thu đỡ kèo nóc nên các phần như để đỡ kèo, quả bí, lá quả/áp quả được chăm chút, tỉ mỉ, trang trí và tạo nhiều dáng đẹp, thẩm mỹ cao. Những đề tài chạm khắc thường gắn liền với

Cù Huỳnh Rị - một người thợ Kim Bồng - đang chạm khắc trên gỗ. Ảnh: N.T.H

Ông Đình Thạch - người thợ mộc có tay nghề tại làng Văn Hà - đang hướng dẫn thanh niên trong làng cách chạm trổ trên gỗ. Ảnh: N.T.H

nông thôn, dấu rằng ít nhiều ảnh hưởng đề tài mang tính tín ngưỡng của Đạo giáo - Nho giáo - Phật giáo từ nghệ thuật cung đình Huế hoặc kiến trúc phố cổ Hội An có gốc và tín ngưỡng của người Hoa. Đề tài trang trí trên gỗ như gốc, cành trúc tre biến thành rồng (trúc hóa long), cành mai chuyển thành chim phượng (mai hóa phượng) cây tùng hóa lộc (nài bình dị hơn sen hóa cá, hoặc đề tài cặp đôi như sen với vịt (liên áp), tùng với nai (tùng lộc). Các đề tài dễ hiểu như cá với sóng nước, sóc với nho. Tuy nhiên, những cặp đề tài thực vật và động vật đều đa số không theo quy ước, truyền thống. Cụ thể là các linh thú như long, lân, quy, phượng, người thợ Văn Hà chỉ hé mở ở điêu khắc một số đầu kèo của ngôi nhà xưa mà chủ nhân của nó có chức tước lớn như nhà quan án sát Trần Như Nhượng (Tam Xuân 1, Núi Thành), nhà Tiến sĩ Trần Dư (Tam An, Phú Ninh), nhà ông Nguyễn Vinh Phúc (phường Hòa Hương, thành phố Tam Kỳ)... Những đề tài về Bát Bửu (tám món quý) của Nho, Phật, Lão cũng không phân biệt

rõ, ví dụ chiếc đàn thường là đàn nguyệt, quạt mở không xếp được. Nhưng họa tiết chữ vạn thì rất giống nhau với kỹ thuật khắc ám họa. Nhận biết rõ của thợ mộc Văn Hà là kiểu thức gia thu thủ quyển: cũng với mục đích đỡ và nóc nhưng ở vị trí đầu hồi. Bộ phận trông quả được thay bằng hình thức một tám gọi là gia thu và phỏng theo mô tuýp hình cuốn thư nên gọi là gia thu thủ quyển. Một số nhà ở Tam Kỳ, Núi Thành lập lại hình thức bộ phận trông quả tại hai đầu hồi, còn tăng thêm một số ván trang trí hoặc song tiện có chạm khắc lấp kín ô tam giác định hình của vì nóc.

Những ngôi nhà do thợ Văn Hà tham gia thi công, phần chạm trổ trang trí thường nằm phía Nam Quảng Nam đến tận Quảng Ngãi, ít chịu ảnh hưởng bởi các luật lệ, tính ước lệ của phong cách nghệ thuật cung đình Huế cũng như kiến trúc của người Hoa tại phố cổ Hội An. Khi sử dụng cũng chắc lọc, dễ hiểu, mộc mạc trong suy nghĩ nhưng cũng tỉ mỉ, (Xem tiếp trang 15)

Người Cơ tu giữ lửa âm nhạc dân gian

VĂN THU BÍCH

Trong các địa phương miền núi tỉnh Quảng Nam và thành phố Đà Nẵng thì đời sống văn hóa tinh thần của cư dân Cơ tu khá phong phú, lưu giữ nhiều giá trị văn hóa đặc trưng tiêu biểu của tộc người Cơ tu miền cao vùng Tây Trường Sơn nước ta.

Qua các vùng đất người Cơ tu sinh sống như Hòa Phú, Hòa Bắc (huyện Hòa Vang, thành phố Đà Nẵng) và Tây Giang, Nam Giang, Đông Giang (tỉnh Quảng Nam), có thể nói văn hóa dân gian, trong đó có âm nhạc dân gian Cơ tu huyện Đông Giang khá đặc trưng và tiêu biểu.

Hồn văn hóa Cơ tu

Hơn 30 năm trước, tôi cùng nhóm diễn dã đi sâu tìm nghệ thuật dân gian Cơ tu nhằm xây dựng chương trình tham gia Liên hoan Sơn Ca 91 do Bộ Văn hóa - Thông tin tổ chức. Huyện Hiền cử nghệ nhân hát dân ca A Tùng Vẽ, nghệ nhân A Rất Đốt diễn tấu các nhạc cụ Cơ tu; diễn viên múa Alăng Đình, Alăng Sơn cùng các diễn viên người Cơ tu khác tham gia biểu diễn công chiêng, hát dân ca và múa Tung tung da dá. Tất cả phối hợp hình thành chương trình chỉ có bốn tiết mục song tất cả đều đoạt huy chương Vàng và giải Nhất toàn đoàn, tạo tiếng vang khắp cả

Đời sống văn hóa tinh thần của cư dân Cơ tu khá phong phú, lưu giữ nhiều giá trị văn hóa đặc trưng. Ảnh: M.T

nước. Cũng từ đây, nghệ thuật âm nhạc dân gian Cơ tu được nhiều người biết đến. Thời điểm đó, chúng tôi đã gặp và khai thác rất hiếm hoi một vài làn điệu dân ca, dân nhạc mà khi các cụ hát lên thì câu được, câu mất; trong khi lớp trẻ không mặn mà với dân ca, dân nhạc Cơ tu.

Sau 30 năm, chúng tôi lại đến miền cao này, may mắn đoàn đã gặp được gia đình cố nghệ nhân A Tùng Vẽ gồm con gái là Ating Oanh, con dâu là Ating Thị Khoản đều biết hát múa dân gian Cơ tu. Tuy nhiên, khi được mời hát thì bà Ating Oanh, 61 tuổi, vóc dáng

nhỏ bé, sức yếu nên chỉ hát đôi câu trong điệu ru con A dơng cacao với ánh mắt xa xăm. Cô Ating Thị Khoản hát điệu ru con, điệu Cơ rơ lối thường được hát vui trong lễ hội, đám cưới. Chúng tôi còn gặp bà A lằng Chu, 60 tuổi cũng say mê tìm đến đoàn sưu tầm để lắng lòng trong phút giây lùi về hồi ức tuổi xuân, chỉ cất lên vài thanh âm chập nối của điệu Chachấp. Đó là đôi câu dân ca Cơ tu còn rơi rớt lại trong quãng đời xế chiều của hai bà.

Ở Đông Giang, khoảng những năm 90 của thế kỷ trước có một số bậc cao niên diễn tấu được các loại đàn truyền thống của đồng

bào dân tộc Cơ tu như A Rất Đốt, trai trẻ như A lằng Sơn, hát dân ca ngọt ngào như Alăng Đình... Đáng tiếc hiện tại không còn người chế tác, sử dụng các loại nhạc cụ thuần thực và hiếm hoi người hát các làn điệu dân ca điêu luyện. Trước đây nghệ nhân A Rất Đốt có thể diễn tấu nhiều nhạc cụ như: đàn Tapeh, kèn Cabluóc, sáo Rahém, đàn Hroa... Đó là các loại nhạc cụ rất độc đáo, gắn liền với truyền thống văn hóa lâu đời của đồng bào tộc người Cơ tu... Nay ông đã quá già yếu ở ngưỡng tuổi 85.

Nỗ lực bảo tồn, gìn giữ

Trong các Liên hoan nghệ thuật quần chúng toàn tỉnh Quảng Nam, được Sở Văn hóa - Thể thao và Du lịch tổ chức thường kỳ hai năm một lần, điều chúng tôi mong mỏi là gặp được đội ngũ những người Cơ tu trẻ ở huyện Đông Giang. Thế nhưng, những thanh niên Cơ tu từng hát cho chúng tôi nghe một vài làn điệu dân ca quen thuộc trước đây thì đến nay đã xa xứ, rời buôn làng mưu sinh. Đó là một thực trạng trong tiến trình bảo tồn và phát huy vốn âm nhạc dân gian Cơ tu trong giai đoạn hiện nay.

Khi đến thôn Gừng, may mắn là chúng tôi gặp vợ chồng nghệ nhân Klau Nhím - Alăng Xuân cùng tuổi 70, họ cùng chơi kèn Tam pét và hát lên làn điệu Chachấp, lời cổ thật hòa quyện, tràn trề, tạo được không khí vui tươi, đầy ân tình nơi núi rừng miền cao Đông Giang. Ông kể rằng trước đây ông đã từng chế tác các loại nhạc cụ, các vật dụng làm nường rầy. Vậy mà hiện nay trong nhà chỉ còn cây kèn Tam pét cũ kỹ cùng một vài chiếc gùi, cái nia cất giữ làm kỷ niệm.

(Xem tiếp trang 15)

Đôi bầu mắm một thời rong ruổi nẻo quê

NGUYỄN THỊ ĐIỀU HIỂN

Trong bữa ăn nửa buổi dưới bóng mát góc bờ vườn hay bên mâm cỗ ấm tình làng nghĩa xóm, những câu chuyện quá khứ luôn là đề tài bất tận của bà con quê tôi. Nào ôn nghèo kể khổ, nào chuyện cấy cà thóc lúa, chuyện làm công điểm và mất mùa. Lần nào cũng vậy, chuyện về những cô bán mắm với đôi bầu "huyền thoại" hiện về râm rạn cả lên.

Làng quê ngày xưa, người dân chi quần quanh với ruộng đồng. Không gian nhỏ bé gắn liền với ký ức lam lũ của nghề nông "một nắng hai sương", "bán mặt cho đất bán lưng cho trời". Nhà nông vất vả cơ cực, sống tự cung tự cấp nên dịp đặc biệt lắm như giỗ quây hay cưới hỏi gì mới nghĩ tới chuyện đi chợ. Bởi vậy, phần lớn thức ăn từ miền biển như cá, mắm là do các cô các mẹ miền biển cung cấp.

Những vị khách không mời mà đến, cứ tự nhiên quây đôi bầu mắm tới từng nhà, đi hết xóm này đến làng khác. Trước lạ sau quen. Nào cô Út Xin, cô Bốn Quyên, cô Tỏi, bà Củng... Họ đều là những phụ nữ miền biển khỏe khoắn, da ngăm ngăm màu nắng, giọng nói mặn mòi với nhiều âm rất khác quê tôi, vẫn "ôi" thành "ua", "am" thành "ôm"; từ đệm kiểu "kinh thiệt á nờ" rất vui tai. Họ thay phiên nhau gánh những gánh mắm nặng trĩu, lên quê đổi lúa, sắn, khoai lang, hay các loại sản vật như thơm, mít, chè khô... đem về biển. Là gánh đi hay về đều trĩu nặng, nhưng ai cũng quen với cuộc mưu sinh nhọc nhằn nên thấy bình thường. Từ những người khách lạ, mấy cô cùng đôi bầu mắm sáng bóng màu dầu rái đi khắp nẻo cùng quê trở thành người quen thân của cả làng. Họ đến đâu, gặp bữa cơm bữa khoai cũng được mời ăn như người nhà. Tôi nhớ cô Bốn Quyên hay ăn trầu môi đỏ thên; nhớ cô Tỏi thấp mập, nhớ bà Củng hơi móm, giọng giòn tan với lời mời chào hấp dẫn khó từ chối... Họ đem lên nguồn không chỉ sản vật miền biển mà còn là kho chuyện đi biển, chuyện cá ông linh thiêng. Tôi nhớ mãi chiếc vỏ ốc lấp lánh sắc màu được cô Út Xin tặng. Cô nói nhà cô còn có nhiều

Minh họa: HOÀNG ĐẶNG

san hô, vỏ sò đẹp lắm nhưng nặng và công kênh, cô không mang theo được. Tôi đưa chiếc vỏ ốc áp vào tai mà cứ tưởng đã nghe được cả tiếng sóng biển rì rào. Biển mênh mông và sóng biển vỗ như thế nào nhỉ? Lúc ấy, tôi mới thấy biển qua vài bức tranh trong sách học vẫn. Giấc mơ được tận mắt nhìn thấy biển với tuổi thơ ngày xưa thật xa xỉ, viễn vông...

Nhà tôi nghèo, mẹ thường đổi sắn, mít... lấy mắm. Mắm là món ăn chủ lực không thể thiếu đối với mỗi gia đình những năm sau giải phóng. Mắm cơm, mắm nục thịt đỏ au, nước mắm đứng ở bề mặt, hớt vào ăn với sắn hay cơm đều ngon phải biết. Những khi được mùa, phía trên của bầu mắm là những mẻ cá nục, cá tươi mươí, cá lăm... hấp thơm lừng, da sáng trưng như cá sống. Còn mắm mực hay mắm ruốc, giá cả có phần nhỉnh hơn và lâu lâu mới được mua, anh em chúng tôi coi đó là đại tiệc nếu mẹ cho ăn với cơm ghẹ ít khoai hơn ngày thường một ít.

Tôi vẫn còn nhớ độ tháng Sáu, tháng Bảy âm lịch hằng năm, cứ nghe tin ngư dân trúng mùa cá là ba tôi và nhiều người trong xóm theo chân mấy cô bán mắm về dưới biển, muối mỗi nhà vài can mắm, để dự trữ ăn mùa mưa. Quà từ biển đem về là món cá hấp. Cá tươi rong được mấy cô bán mắm hấp giúp tại chỗ có vị ngọt thơm không gì sánh bằng. Rau muống sắn dưới ao, bánh tráng sắn sắn mấy chục cất trong phuy, chúng tôi

mong ba về để ăn món bánh tráng cuốn cá, chấm với nước cá hấp. Bây giờ, thỉnh thoảng thèm món cá hấp xưa, tôi cũng mua về ăn, nhưng không tìm đâu cho ra cái vị ngọt ngon thuở ấy.

Làng tôi giờ vẫn nguyên khung cảnh hiền hòa và bình yên như mấy chục năm về trước, chỉ khác là những con đường đã bê tông hóa và nhà cửa khang trang hơn. Cuộc sống không còn đói khổ, giao thông thuận lợi nên một số nghề truyền thống dần dần biến mất. Những chiếc xe rao bán cà rem rộn ràng cả trưa hè không còn. Những đôi bầu mắm kịt kịt trên vai các cô đã thành hình ảnh của quá khứ. Mắm không còn là món ăn chủ lực như xưa, nhưng bữa cơm mỗi nhà cũng không thể thiếu mắm: thịt luộc chấm mắm, rau luộc chấm mắm, cà, dưa trộn mắm... Cái vị nồng nàn của biển đã góp phần làm nên tính cách chân chất, mộc mạc, mặn mà của con người chằng?

Đôi khi đi biển, tôi cũng gặp lại mấy cô bán mắm ngày xưa. Thời gian, tuổi tác hẳn in lên cả gương mặt và dáng vẻ, nhưng họ vẫn vốn vã, mừng rỡ như gặp người thân. Thì ra, nghĩa tình vẫn là điều quý giá nguyên vẹn. Câu ca "Ai về nhắn với nậu nguồn/ Mít non gỏi xuống cá chuồn gỏi lên" vẫn đậm đậm tình người như chưa từng mấy mươi năm xa cách. "Nậu nguồn" - tôi và dân làng mình vẫn mãi nhớ về những đôi bầu mắm - một phần quá khứ thân thương của làng.

N.T.D.H

Hẹn nhau đi tiệc trà chiều

HUYỀN LÊ

Tiệc trà chiều xuất phát từ sở thích ăn bánh, uống trà của nữ công tước Anna Bedford (Anh) vào thế kỷ XIX và được coi như bữa ăn nhẹ trong khoảng thời gian từ 16 - 17 giờ và không kéo dài quá 19 giờ.

Không có quy định cụ thể nào về thực đơn tiệc trà chiều, tuy nhiên thông thường chủ nhân buổi tiệc trà sẽ tiếp đón bạn bè bằng những tách trà nóng, ăn kèm bánh ngọt, scone, mít, kem và sandwich loại nhỏ. Những năm gần đây, tiệc trà chiều trở thành trào lưu thư giãn, nghỉ ngơi của người Việt vào ngày cuối tuần. Nhiều người nói rằng, giữa không gian ấm cúng, vừa nhâm nhi một ngụm trà, vừa phết kem lên những chiếc bánh scone nóng hổi và thưởng thức chúng khá thú vị. Ở buổi tiệc này, chất lượng bình trà và các loại bánh ngọt được đặt lên hàng đầu. Ngoài ra, điểm thu hút còn thể hiện ở sự chình chu trong bày biện món ăn và trang hoàng không gian thưởng thức, nơi mọi người có thể thoải mái nói với nhau những câu chuyện của mình.

Ngoài chất lượng trà thượng hạng, những chiếc bánh ngọt thơm ngon là điểm nhấn thu hút của tiệc trà chiều ở Furama Resort.

Ảnh: H.L

Ở Đà Nẵng, tiệc trà chiều được nhiều khách sạn như Furama Resort, InterContinental Danang, Wyndham Danang Golden Bay, Peninsula, The Lounge... đưa vào thực đơn phục vụ khách lưu trú và khai thác những vị khách tự do. Không ít người tìm đến buổi tiệc để thưởng thức những chiếc bánh thơm ngon, chất lượng trong không gian sang trọng với mức giá vừa phải (250.000 đồng - 350.000 đồng/set). Thực đơn ở đây ngoài bánh ngọt có nguồn gốc phương Tây như tiramisu, macaron, donut, bánh tart trái cây, các loại mousse, panna cotta, tapas, sandwich, còn có thêm những hương vị của người Việt như bông lan trứng muối, bánh đậu xanh, su kem, chè, trà các loại... Thỉnh thoảng, thực đơn sẽ phục vụ thêm một số món mặn như cá hồi, trứng ốp la với số lượng vừa phải nếu buổi tiệc kéo dài đến 19 giờ.

H.L

▽ sách mới, sách hay

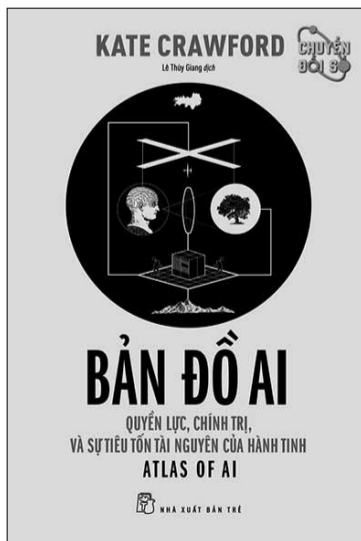
1. Bản đồ AI - Quyền lực, chính trị và sự tiêu tốn tài nguyên của hành tinh, tác giả Kate Crawford, dịch giả Lê Thùy Giang (NXB Trẻ, in lần 1, 10-2024) vừa được trao tặng giải thưởng Sách Hàn lâm xuất sắc CHOICE năm 2021 đi kèm Giải thưởng Sally Hacker năm 2022 do Hội Lịch sử Công nghệ (SHOT) tài trợ, giải thưởng Cuốn sách Khoa học thông tin hay nhất năm 2022 do ASIS&T tài trợ.

Đây là cuốn sách thuộc danh sách "5 tựa sách cần đọc để hiểu về AI" do Wall Street Journal bình chọn. Điều gì xảy ra khi AI làm bão hòa bối cảnh chính trị và khiến hành tinh ngày càng suy kiệt? AI đang định hình cách chúng ta hiểu bản thân và xã hội như thế nào? Dựa vào hơn một thập kỷ nghiên cứu, Kate Crawford - một học giả tiếng tăm từng đạt nhiều nhiều thưởng - đã hé lộ sự thật rằng AI là một ngành công nghệ chiếm dụng: nó bòn rút từ những khoáng chất từ lòng đất, sức lao động

của những công nhân lương thấp, cho đến những dữ liệu trích ra được từ mỗi hành động và biểu cảm.

Cuốn sách này chỉ ra rằng mạng lưới toàn hành tinh đang thúc đẩy sự dịch chuyển hướng tới một xã hội thiếu dân chủ và không công bằng. Thay vì chỉ tập trung hạn hẹp vào lập trình và thuật toán, Crawford cho chúng ta một góc nhìn rộng hơn, từ góc độ chính trị và tài nguyên, về AI và cách nó tập trung hóa quyền lực. Đây là một lời cảnh tỉnh về những nguy cơ tiềm tàng khi các công ty công nghệ sử dụng AI để tái định hình thế giới.

2. Cách những công ty lớn nhất thế giới sinh tồn của tác giả Nguyễn Thị Kim Ngọc (NXB Trẻ, in lần thứ 1, 10-2024). Cuốn sách xoay quanh cách những công ty - cụ thể là những CEO của những công ty hàng đầu thế giới - đưa ra những quyết định và hành động để leo lái doanh nghiệp vượt qua một nền kinh tế liên tục biến

động, từ khi Covid-19 chỉ là một tin tức phong thanh cho đến lúc khủng hoảng cao trào rồi chuyển sang giai đoạn hồi phục.

"Đó là thử thách lớn nhất dành cho các CEO - một thử thách mà gần như chẳng ai trong số họ lường trước được. Đầu tháng 3-2020, khi những công ty lớn nhất trên thế giới đang

cưỡi trên con sóng kinh tế phát triển đã được 11 năm. Và cuối tháng đó, hàng triệu người mất việc, các doanh nghiệp hàng đầu tha thiết xin cứu trợ, và vô số doanh nghiệp nhỏ bắt đầu trượt dốc không phanh. Lãnh đạo các doanh nghiệp mò mẫm trong bóng tối, ném những chiến lược dài hạn ra cửa sổ và đưa ra những quyết định chóng

vánh với hy vọng cứu vãn tình thế".

Nhân vật chính trong câu chuyện là các lãnh đạo của những công ty hàng đầu nước Mỹ: GE, GM, Goldman Sachs, Airbnb, Delta Airlines, Hilton, JPMorgan. Điểm đặc biệt của cuốn sách là cấu trúc và lối kể chuyện rất "văn học": lấy diễn biến của xã hội, nền kinh tế và chính trị làm bối cảnh, mỗi chương là một câu chuyện, có nhiều sự kiện theo dòng và nhiều nhân vật (các CEO). Những nhân vật đến từ nhiều công ty và nhiều ngành khác nhau này song song đi xuyên suốt từ đầu đến cuối sách; độc giả có thể theo dõi họ đã đổi mặt trong từng giai đoạn của khủng hoảng kinh tế như thế nào để đưa ra những quyết định dẫn dắt xoay chuyển tình thế.

Liz Hoffman là phóng viên kinh tế cấp cao của The Wall Street Journal từ năm 2013, chuyên tìm kiếm đưa tin về các thương vụ sáp nhập và mua bán lớn trên thị trường. Bà còn có loạt bài trang nhất về đầu tư ngân hàng, tài chính, và gần đây là ảnh hưởng của đại dịch lên thị trường và nền kinh tế.

MẤU ĐƠN

Tiến sĩ tuổi 28 nghiên cứu định lượng tài chính tại Mỹ

TƯỜNG VY

Với sự nỗ lực không ngừng cùng niềm đam mê môn Toán từ những ngày ấu thơ, Lê Thị Thu Nguyệt (SN 1995, cựu sinh viên ngành Sư phạm Toán, Trường Đại học Sư phạm, Đại học Đà Nẵng) vừa hoàn thành chương trình Tiến sĩ ngành Toán ứng dụng tại Mỹ và hiện làm việc tại JP Morgan Chase, tập đoàn tài chính hàng đầu thế giới.

Lê Thị Thu Nguyệt hoàn thành chương trình Tiến sĩ ngành Toán ứng dụng tại Mỹ và hiện làm việc tại JP Morgan Chase, tập đoàn tài chính hàng đầu thế giới.

TRONG ẢNH: Nguyệt cùng với ba - người đặt viên gạch đầu tiên cho niềm đam mê học Toán của Nguyệt. Ảnh: NVCC

Không ngừng nỗ lực

Trò chuyện cùng Nguyệt từ thành phố New York xa xôi, tôi cảm nhận ở cô gái này một nội lực tự tin, mạnh mẽ, quyết đoán, không giống vóc dáng nhỏ nhắn bên ngoài và không như mặc định rằng, con gái học Toán là khô khan bởi Nguyệt khá cởi mở, chân thành và đầy lòng nhiệt huyết. Chia sẻ hành trình chinh phục tiến sĩ ở tuổi 28, Nguyệt bày tỏ, sinh ra trong gia đình có ba, mẹ là giáo viên dạy Toán. Có lẽ, viên gạch đầu tiên đặt nền móng cho niềm đam mê học Toán là ảnh hưởng từ ba, mẹ. Ngay từ những năm tiểu học, Nguyệt sớm bộc lộ khả năng ứng biến nhanh nhạy với những con số và được cô giáo khen ngợi khi liên tục giải các bài

toán khó nhằm phân loại năng lực. Từ đó, ngày qua ngày, những con số đi theo Nguyệt trong các lớp chuyên Toán suốt năm tháng cấp II, cấp III, đại học cùng nhiều thành tích thủ khoa đại học đầu vào 27 điểm, thủ khoa đại học đầu ra với số điểm tuyệt đối và hai lần đoạt giải nhất kỳ thi Olympic sinh viên giỏi do Đại học Đà Nẵng tổ chức. Khi tôi hỏi bí quyết để học giỏi môn Toán, Nguyệt cho biết, thực ra, học toán không có công thức chung và không có con đường tắt để giỏi. Chỉ cần, mỗi ngày dành thời gian giải đề thi và tìm hiểu liên kết những định lý cơ bản, không cố gắng đẩy nhanh quá trình. Điều đó, sẽ giúp bản thân hiểu sâu và nhớ lâu hơn.

Cũng bởi niềm đam mê môn Toán

và muốn thử sức ở lĩnh vực khác nhằm đi sâu phân tích con số cũng như lập các mô hình nghiên cứu, Nguyệt ấp ủ giấc mơ du học khi còn ngồi trên ghế giảng đường. Từ năm 2, Nguyệt lên kế hoạch hoàn thành các chứng chỉ ngôn ngữ yêu cầu, thư giới thiệu bản thân, thành tích học tập và cùng lúc nộp hồ sơ nhiều trường tại Mỹ. Đến năm 4, Nguyệt vui mừng nhận học bổng tiến sĩ toàn phần ngành Topology của Đại học Indiana, một trong những trường hàng đầu của Mỹ. Tốt nghiệp đại học, Nguyệt lên đường sang Mỹ thực hiện giấc mơ với Toán học. “Thời gian đầu tiếp cận môi trường mới, tôi bị sốc văn hóa nên gặp nhiều khó khăn. Hai năm liền, tôi rơi vào khủng hoảng và hoang mang về con

đường đã chọn. Tuy nhiên, tôi có dịp đến thành phố Los Angeles và thích không khí náo nhiệt nơi này nên có suy nghĩ chuyển trường dù biết rằng đó là quyết định có thể làm gián đoạn cả tương lai. Bởi hai năm ở đây, tôi đã thi đậu các kỳ thi bậc tiến sĩ, chỉ cần ở lại ba năm sẽ tốt nghiệp. Nếu chuyển trường, tôi buộc thi lại các chứng chỉ và phải lên kế hoạch kỹ cho tương lai. Tôi đã nói chuyện với nhiều anh chị đi trước được ở lại Mỹ sau khi tốt nghiệp tiến sĩ Toán. Và đó là lần đầu tiên tôi biết đến cụm từ “Quant” (viết tắt của Quantitative Research, hay nghiên cứu định lượng). Bị thôi thúc bởi tương lai hứa hẹn của ngành Quant, tôi bắt đầu nộp vào tất cả các trường có đào tạo ngành này. May mắn thay, lần thứ hai, tôi được khá nhiều trường nhận và cấp học bổng bao gồm toàn bộ học phí và lương nghiên cứu sinh. Tôi chọn Đại học Nam California với mức học bổng hơn 10 tỷ đồng cho ngành Toán ứng dụng”, Nguyệt cho biết.

Nắm bắt cơ hội

Bắt đầu với ngành Toán ứng dụng, Nguyệt như tìm lại niềm đam mê lần nữa nên dành 200% sức lực học tập để thi đỗ tất cả kỳ thi sớm hơn 1 năm so với các bạn cùng khóa. Tiếp đó, Nguyệt có kết quả nghiên cứu đầu tiên xuất bản trên tạp chí đầu ngành và đến hết năm 3, hoàn thành liên tiếp hai nghiên cứu khoa học. Nguyệt đủ điều kiện tốt nghiệp chương trình học tiến sĩ trước thời hạn. Nhờ thành tích vượt trội, Nguyệt được nhận thực

tập ngành nghiên cứu định lượng tại ngân hàng JP Morgan Chase, ngân hàng lớn nhất nước Mỹ và cũng là tập đoàn tài chính hàng đầu thế giới đặt trụ sở tại New York. Sau khi kết thúc kỳ thực tập, Nguyệt là một trong những thực tập sinh nằm trong nhóm có kết quả xuất sắc và chính thức được nhận làm việc toàn thời gian tại ngân hàng JP Morgan Chase.

Theo Nguyệt, nghiên cứu định lượng là một công việc thú vị đòi hỏi nhiều kỹ năng về toán học và lập trình. Mỗi ngày, sau khi vấn đề được đưa ra, Nguyệt dùng nhiều cách tiếp cận khác nhau như dùng dữ liệu hoặc các mô hình toán để phân tích và giải quyết vấn đề. Công việc đòi hỏi sự tập trung cao độ, kỹ năng giải quyết vấn đề, suy nghĩ nhanh và có kỹ năng lập trình tốt. Trong tương lai, Nguyệt mong muốn có thể nghiên cứu sâu hơn về tài chính định lượng. Nguyệt chia sẻ, những năm tháng theo học tại Mỹ, Nguyệt có điều kiện tham gia các hội thảo, hội nghị khoa học. Nhờ vậy, nhiều sinh viên trong nước và thế giới có cùng niềm đam mê với môn Toán tìm đến nhờ sự hướng dẫn, chia sẻ kinh nghiệm từ Nguyệt. Qua đó, có nhiều bạn trẻ có thêm động lực, sự tự tin để đưa ra những quyết định đúng đắn. “Ngoài những nỗ lực tự thân, tôi luôn biết ơn những lời động viên từ gia đình, thầy cô, bạn bè. Đó là sự đồng hành vô giá giúp tôi mạnh dạn theo đuổi ước mơ và biết rằng, bản thân có những lợi thế gì để phát huy”, Nguyệt bộc bạch.

TV

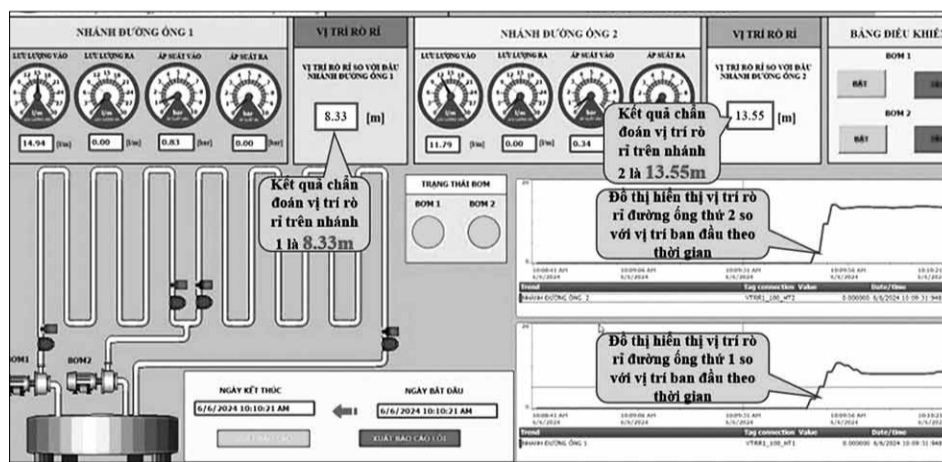
Ứng dụng công nghệ 4G chống thất thoát nguồn nước

HUYỀN LÊ

Để giúp hệ thống đường ống dẫn nước hoạt động tiết kiệm, hiệu quả, nhóm sinh viên Khoa Điện - Điện tử, Trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật (Đại học Đà Nẵng) đưa ra một số giải pháp từ công nghệ 4G như sử dụng bộ cảm biến, sóng siêu âm và áp dụng thuật toán quan sát trạng thái để có thể chẩn đoán chính xác vị trí rò rỉ nước.

Sau gần 2 năm khảo sát, tìm giải pháp từ công nghệ 4G, Dương Thị Thanh Hà, đại diện nhóm sinh viên Khoa Điện - Điện tử cho biết, phần lớn người dùng hiện nay sử dụng mắt thường để tìm vị trí rò rỉ nước khi phát hiện có sự cố. Phương pháp này mất nhiều thời gian, thậm chí không hiệu quả bởi nhiều đoạn đường ống được chôn sâu dưới lòng đất hoặc nằm ở các vị trí khó quan sát. Trong trường hợp này, hệ thống cảm biến hiện đại sẽ giúp con người phát hiện những biến đổi nhỏ nhất trong dòng chảy và áp suất nước. “Bằng cách đặt cảm biến tại các vị trí quan trọng trên đường ống, hệ thống có thể thu thập dữ liệu về lưu lượng, áp suất cũng như cho phép phát hiện các bất thường khi xảy ra sự cố rò rỉ. Ngoài ra, công nghệ sóng siêu âm hỗ trợ truyền tín hiệu, giúp đo đạc chính xác sự biến dạng, hư hỏng trong đường ống để xác định vị trí rò rỉ mà không cần phải kiểm tra trực tiếp”, Hà cho biết.

Quá trình nghiên cứu, nhóm các bạn trẻ thiết kế một đường ống dài 40m, chia thành

Giao diện phần mềm quản lý rò rỉ nước trong đường ống do nhóm xây dựng.

Ảnh: H.L

Nhờ đưa ra các giải pháp mang tính bền vững để bảo vệ an ninh nguồn nước, đề tài “Nghiên cứu thuật toán chẩn đoán đa vị trí rò rỉ trong đường ống nước và điều chỉnh áp suất đầu ra thông qua mạng 4G” của nhóm sinh viên Khoa Điện - Điện tử, Trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật đoạt giải Nhất cuộc thi “Sinh viên nghiên cứu khoa học Đại học Đà Nẵng, năm học 2023-2024”. Đề tài thuộc lĩnh vực khoa học kỹ thuật và công nghệ tự nhiên, được các thành viên ban giám khảo đánh giá cao về tính khả thi.

2 nhánh, có gắn cảm biến hai đầu. Ngoài ra, dọc đường ống cũng được bố trí các van nhằm giả lập hiện tượng rò rỉ. Nguyễn Quang Vinh, sinh viên Khoa Điện - Điện tử, thành viên nhóm nghiên cứu cho biết để đánh giá tính khả thi, nhóm đo khoảng cách từ các van đến đầu đường ống để so sánh với vị trí rò rỉ ước lượng từ thuật toán. Khi mở hai van tạo ra hai điểm rò rỉ ở vị trí 8,3m và 13,5m, chỉ sau mấy giây, hệ thống nhanh chóng báo cáo chính xác vị trí gặp sự cố. Vinh cho hay, nhóm đã thử nghiệm nhiều lần và nhận thấy hệ thống có độ sai

số chỉ khoảng 0,4%.

Hệ thống chẩn đoán đa vị trí rò rỉ trong đường ống nước và điều chỉnh áp suất đầu ra thông qua mạng 4G được nhóm thiết kế bao gồm phần cứng với các cảm biến lưu lượng và áp suất được gắn tại hai đầu của nhánh đường ống cần giám sát, cùng với một trung tâm điều khiển đặt cách xa đường ống. Các cảm biến này có nhiệm vụ thu thập dữ liệu liên quan đến lưu lượng và áp suất nước, sau đó truyền tải thông tin về trung tâm qua mạng không dây 4G. Nhóm cũng phát triển phần mềm tích hợp thuật

toán xử lý dữ liệu từ các cảm biến, nhằm xác định chính xác vị trí rò rỉ. Phần mềm có giao diện trực quan, hiển thị thông tin vị trí rò rỉ, lưu lượng và áp suất nước, giúp người dùng dễ dàng theo dõi, quản lý. Thanh Hà cho biết, khi hệ thống hoạt động, các cảm biến liên tục gửi dữ liệu về trung tâm giám sát qua kết nối 4G. Tại trung tâm, một máy tính nhúng sẽ áp dụng thuật toán để phân tích và chẩn đoán vị trí rò rỉ. Khi có sự thay đổi bất thường từ cảm biến, hệ thống ngay lập tức phát tín hiệu cảnh báo trên ứng dụng, giúp người vận hành nhanh chóng phát hiện, xử lý sự cố.

Thời gian tới, để nâng cao hiệu quả sử dụng, nhóm sinh viên hướng tới việc nghiên cứu, ứng dụng trí tuệ nhân tạo xây dựng các mô hình toán học cho hệ thống đường ống phức tạp hơn. Mô hình này xét đến các thành phần bất định như độ mài mòn của đường ống, ma sát của dòng nước... để đưa ra kết quả chính xác hơn. TS. Phạm Thanh Phong, giảng viên Khoa Điện - Điện tử, nhận định hướng nghiên cứu này mang lại tiềm năng lớn cho việc phát triển công nghệ chống thất thoát nước trong tương lai. Theo TS. Phong, hiện dự án của nhóm đang dừng ở việc thử nghiệm trên mô hình, chưa có điều kiện đầu tư thực nghiệm tại hệ thống đường ống thực tế của thành phố. “Theo tôi, hệ thống này phù hợp lắp đặt ở các ống nước tổng. Thực tế hiện nay nhiều đơn vị đã thiết lập hệ thống cảm biến gắn trên mạng lưới đường ống nhằm quản lý dữ liệu cấp nước. Do đó, phần mềm do nhóm sinh viên xây dựng có thể áp dụng ngay nếu được các cơ quan quản lý nước cho phép”, TS. Phong khẳng định.

H.L

Lan man quanh bìa báo Tết

NGUYỄN THÀNH

Mỗi lần nghĩ về làm báo Tết, tôi tự nhủ, cần phải có những phút thăng hoa thực sự thì mới mong có một bìa báo Xuân tươi mới và đầy sức sống. Để có được phút giây ấy, điều quan trọng là cần phải luôn học hỏi, tích lũy kiến thức và kinh nghiệm; luôn nghĩ về bìa báo Tết với tâm trạng phấn khởi, vui tươi và “đổ” vào đó tâm huyết của mình... Và đặc biệt, cần lắm một sự chung sức đồng lòng!

“Độc nhất” càng tốt!

Tết đến xuân về, một phong tục tốt đẹp truyền từ xưa đến nay, làm nên hồn cốt của dân tộc, đó chính là nhà nhà người người đều lo vun vén cho một cái Tết tinh tươm, đủ đầy, tươi vui, sum họp... , khởi đầu một năm mới với niềm hy vọng sung túc, đoàn viên và hạnh phúc. Làm báo cũng vậy. Tờ báo, tạp chí nào cũng dốc sức cho việc tổ chức một số báo Xuân thật hay thật đẹp - vừa để tổng kết một năm làm báo vất vả mà sôi động, vừa trình làng một tờ báo Xuân - có nơi gọi “đặc san Xuân”, có chỗ nâng tầm thành “giai phẩm Xuân” - tràn đầy niềm tin và sức sống.

Việc chuẩn bị thường được Ban Biên tập, Tòa soạn và phóng viên lo từ 3 - 4 tháng trước Tết. Giữa tất bật các số báo hằng ngày, cuối tuần, điện tử..., bộ phận làm báo Tết còn tập trung nghĩ ra chủ đề, mời cộng tác viên, phân công phóng viên, lên ý tưởng cho trang bìa...

Trong số những việc ấy, trang bìa là nỗi trăn trở thường trực của những người làm báo Tết. Bìa báo vừa phải chuyên tài được chủ đề của số báo; vừa bắt mắt, tươi mới, sáng tạo, độc đáo, và... “độc nhất” càng tốt!

Trước đây, bộ phận làm báo Tết thường chọn giải pháp truyền thống: Dùng ảnh chụp các “trai xinh gái đẹp, tài năng” hay hình ảnh “nhận diện” của địa phương, đơn vị, ngành rồi ghép cùng với cảnh đào phai, nhánh mai vàng...; hoặc đặt họa sĩ vẽ minh họa “cô gái và nhánh hoa” hay các con giáp phù hợp với từng năm...

Nhưng mãi rồi cũng nhàm!

Đó là chưa nói, vì khác nhau về “con mắt thẩm

mỹ” nên không phải ai cũng có cái nhìn như nhau về một sản phẩm bìa báo Tết! Có khi người thiết kế/ trình bày hay bộ phận làm báo Xuân cho rằng được, nhưng Ban Biên tập nhận định như vậy là không ổn! Rồi khi sản phẩm ra lò, là lúc đón nhận những tiếng khen chê đủ các cung bậc từ độc giả. Kể cả những sự cố nghiêm trọng cũng đã từng xảy ra với bìa báo/ tạp chí Tết, khiến đội ngũ lãnh đạo và bộ phận làm báo Xuân gặp phen lao đao... Đây là chuyện thường niên vào dịp cuối năm, khi làm báo Tết...

Bởi vậy, làm bìa báo Tết biết bao là nhiều kẻ!

Tranh nghệ thuật cũng là lựa chọn

Lan man vậy rồi trở lại với bìa báo Tết ở Báo Đà Nẵng. Được phân công về làm Phó Thư ký Tòa soạn từ năm 2013, tôi cùng các cộng sự bước vào làm báo Tết với những âu lo thường trực đó và những lời động viên, chia sẻ kinh nghiệm từ các bậc tiền bối.

Tôi nhớ, lãnh đạo Ban Biên tập lúc đó luôn có đòi hỏi rất cao trong thực hiện báo Tết, với yêu cầu đó phải là “giai phẩm” - nghĩa là phải hay, đẹp và mới lạ; tập hợp được “tinh túy” của cả một năm làm báo! Bìa báo cũng vậy. Không còn những “trai xinh gái đẹp”, không còn những bức ảnh phong cảnh “thường thường bậc trung”, không còn đào phai mai vàng... nữa! Vậy là anh em “vất óc” cùng Thư ký Tòa soạn. Phương án nào trình lên cũng chưa đạt.

Với vai trò tham mưu, tôi đề xuất chọn lựa những tác phẩm mỹ thuật có chất lượng nhưng cũng mang tính đại chúng trong số sáng tác của

hội viên Hội Mỹ thuật thành phố. Hội Mỹ thuật thành phố thường tổ chức, tham gia các đợt sáng tác và triển lãm tranh hằng năm dành cho các hội viên, nên các tác phẩm tương đối có chất lượng, đạt các giải thưởng khu vực miền Trung - Tây Nguyên và trong nước. Và trong số các tác phẩm ấy, bao giờ cũng có những bức tranh mang dáng hình Đà Nẵng với sức vươn “mỗi ngày thêm mới”.

Tôi trao đổi với họa sĩ Hồ Đình Nam Kha, lúc đó là Chủ tịch Hội Mỹ thuật thành phố, rằng đây cũng là con đường để đưa những sáng tác của anh chị em họa sĩ đến với đông đảo quần chúng, thông qua bìa báo Xuân hằng năm. Những tác phẩm được chọn làm hình ảnh chủ đạo của bìa Báo Đà Nẵng Xuân phải đạt chất lượng, có chủ đề phù hợp, có đường nét và sắc màu tươi vui... Từ đó, Báo Đà Nẵng Xuân đã sử dụng những tác phẩm mỹ thuật từ các họa sĩ của thành phố để làm bìa báo Tết.

Những cộng sự đầy trách nhiệm

Nhưng việc sử dụng các tác phẩm mỹ thuật vài ba số báo Tết rồi cũng thành lối mòn đơn điệu. Cần phải đổi mới, sáng tạo liên tục. Hết ảnh phong cảnh, trai xinh gái đẹp, tranh vẽ... thì phải vận dụng đến tài năng của bộ phận trình bày ở Tòa soạn. Trong thời đại mà công nghệ đã có những bước tiến dài, thì kỹ thuật trình bày bìa báo Xuân không còn là thách thức. Cái khó nhất vẫn là... ý tưởng!

Đương nhiên, muốn có ý tưởng thì phải học hỏi, nghiên cứu và sáng tạo.

Mỗi năm, Hội Nhà báo thành phố phối hợp các đơn vị, địa phương tổ chức Hội Báo Xuân. Đây

là dịp hội tụ các anh tài trong làng báo Việt Nam, cũng là cơ hội để học hỏi một cách nhanh nhất. Tôi động viên các cộng sự ở Tòa soạn nói chung và anh chị em ở bộ phận trình bày nói riêng đến tham dự và tìm kiếm những ấn phẩm báo Xuân mình cho là đẹp và độc đáo để học hỏi, từ đó áp dụng ý tưởng cho năm sau...

Trong số đó, tôi nhớ mãi ấn phẩm Xuân cuối cùng trước khi tôi được điều động nhận công tác khác. Đó là số Báo Đà Nẵng Xuân Canh Tý 2020 với chủ đề “Đà Nẵng, Xin chào!”

Lúc đó, tôi cùng các cộng sự bàn bạc nhiều lần nhưng vẫn hơi “bí” để tài bìa báo Xuân vì yêu cầu đổi mới khẩn trương. Nội dung thì đã xong, nhưng ý tưởng bìa báo thì vẫn còn ở trên... mây. Trong khi đó, bộ phận trình bày thì bận bịu công việc số báo hằng ngày và cuối tuần cũng như trình bày các trang ruột của giai phẩm Xuân. Không còn cách nào khác, tôi “án” nhiệm vụ cho Thanh Huyền với thời hạn “ngày mai phải có”. Cô cộng sự nhận nhiệm vụ trong tâm trạng không lấy gì vui lắm vì cô cũng mới vừa xong ca trực đêm.

Nhưng điều tôi không ngờ là 5 giờ sáng, điện thoại báo tin nhắn Zalo tới! Mắt nhắm mắt mở, tôi liếc nhìn hình ảnh trên màn hình. Và... sáng mắt tinh ngủ luôn: Một thiết kế rất mới hiện ra! Vậy là đêm qua Thanh Huyền đã không chợp mắt vì tác phẩm này?

Tôi đi làm sớm, lên Tòa soạn, thì Thanh Huyền đã đem mấy tờ giấy bản lớn, in thiết kế bìa trải ra bàn. Tôi vẫn nhớ cảm xúc của mình lúc đó, vừa vui mừng vừa rưng rưng xúc động. Vui mừng vì có bìa báo Xuân mới; rưng rưng vì nghĩ đến việc cô vừa xong ca trực đêm, về nhà đã phải lăn vào làm bìa báo Xuân. Tôi cảm ơn Huyền, hội ý với cộng sự ở Tòa soạn để bổ sung ý tưởng rồi báo cáo với Ban Biên tập. Tôi trình bày ý kiến của nhóm thực hiện. Sau đó, Ban Biên tập hội ý, thống nhất với tác phẩm này, có góp ý sửa đổi để hoàn thiện hơn...

Như tôi đã nói, có thể với người này người kia, thiết kế bìa báo Xuân ấy chưa hẳn là xuất sắc, nhưng với tôi đó là một kỷ niệm khó quên. Tôi nhớ đã đề xuất và Ban Biên tập tặng thưởng xứng đáng cho người thực hiện bìa ấn phẩm Đà Nẵng Xuân Canh Tý ấy...

Và tôi nhớ những cộng sự của mình ở Tòa soạn đã cùng tôi đi qua những tháng ngày đầy gian khổ, với sự sẻ chia và tinh thần trách nhiệm cao như vậy. Có lúc tranh luận thẳng thắn, gay gắt - nhưng đó là những tranh luận trên tinh thần phản biện, để cùng tìm ra giải pháp tốt hơn với một đích đến là giai phẩm Xuân của Báo Đà Nẵng ngày càng mới hơn, hay hơn và đẹp hơn...

N.T

Thông điệp của bàn tay

(Tiếp theo trang 6)

nhẹ nhàng của cặp tình nhân trên phố. Khi đạt được một sự thống nhất cao về một điều gì đó, người ta cũng bắt tay nhau như một lời khẳng định về sự tin tưởng, cam kết và bình đẳng. Khi vui sướng và hân hoan, người ta thường nồng nhiệt vỗ tay, gọi là “pháo tay” nghe thật đầy hình tượng.

Mỗi khi nhìn vào lòng bàn tay với những đường chỉ tay liên tục thay đổi theo thời gian, bạn đã thấy gì? Đôi khi bạn cô đơn khi thấy đôi tay mình lẻ loi giữa mùa đông lạnh xa nhà,

đôi khi bạn thấy phấn khởi cầm trên tay một cây kem giữa mùa hè oi ả. Và hơn tất cả những điều đó, khi nhìn vào lòng bàn tay bạn nhớ về những ký ức đã làm nên chính mình, những mạch máu đang chảy từ cội nguồn mình, bạn biết ơn ba mẹ đã cho bạn sự sống và cơ hội được sống. Để mỗi ngày mới, là một cơ hội được làm những điều tốt đẹp bằng đôi bàn tay của chính mình. Đôi bàn tay thật tuyệt, nói lên bao thông điệp đẹp đẽ!

Đ.V.Đ.N

Làng mộc xưa xứ Quảng

(Tiếp theo trang 12)

công phu trong thể hiện... Với đề tài hệ thực vật có hoa cúc, hoa trang, hoa mai, hoa chanh, hoa sen, trúc tre. Các hệ đồ vật, như bát bửu, các thú linh cũng chỉ phỏng theo các hình ảnh đã thấy ở các kiến trúc phố cổ Hội An, cung điện Huế mà các chủ nhân ngôi nhà đã để nghị người thợ sao chép lại.

Các ngôi nhà cổ ở phố cổ Hội An và vùng nông thôn Quảng Nam giống nhau về kiến trúc, nhưng cũng có những điểm khác nhau như sự có mặt vì nách kiêu chống các đoạn trính nhỏ, ngắn ở các nhà, đình ở phố cổ Hội An hoặc

nhà thường có mắt cửa gắn trên cửa chính ra vào nhưng lại không thấy xuất hiện ở những ngôi nhà của người thợ Kim Bồng làm tại Điện Bàn, Đại Lộc, Quế Sơn. Chúng ta cũng thường bắt gặp đôi mắt cửa được bố trí ở cửa chính và cửa ở trong nhà ở Tam An, Tam Xuân 1, Tam Thành do những người thợ mộc Văn Hà dựng nên. Phải chăng chủ nhân ngôi nhà hoặc người thợ cũng đã học hỏi từ kỹ thuật mở rộng lòng nhà đến nghệ thuật trang trí các mắt cửa của những ngôi nhà cổ người Hoa ở Hội An...

N.T.H

Người Cơ tu giữ lửa âm nhạc dân gian

(Tiếp theo trang 12)

Các nhà nghiên cứu lo lắng chẳng bao lâu văn hóa dân gian của tộc người Cơ tu ở các địa phương như: thôn Gùng, xã Sông Kôn, thị trấn Prao, huyện Đông Giang sẽ phai nhạt dần rồi biến mất hẳn. Sự biến đổi theo chiều hướng tích cực quá yếu ớt bởi lớp trẻ Cơ tu không mặn mà với việc kế thừa. Trai tráng thanh niên vì mưu sinh nhọc nhằn phải đi làm ăn xa, chỉ còn lại người già và con trẻ nên việc trao truyền cũng vô cùng khó khăn...

Giữa những lo âu, trăn trở ấy thì chính quyền địa phương đã kịp thời vào cuộc, sớm thực hiện Đề án phát triển du lịch cộng đồng kết hợp với bảo tồn văn hóa truyền thống người Cơ tu tại huyện Đông Giang, nhằm xây dựng kế hoạch lưu giữ, phát huy các giá trị văn hóa phi vật thể như: nói lý - hát lý, diễn tấu công chiêng, múa Tung tung đá đá, đan lát mây tre... của tộc người Cơ tu để phục vụ du lịch, đồng thời phát triển kinh tế trong cư dân Cơ tu nơi đây.

Tại lễ hội Văn hóa truyền thống Cơ tu xã Sông Kôn lần thứ IV diễn ra vào hạ tuần tháng 7-2024, đã tái hiện đầy đủ các nghi thức văn hóa mang đậm sắc màu truyền

thống Cơ tu, với điểm nhấn là không gian trình diễn điệu múa Tung tung đá đá tập thể, quy tụ hàng trăm nghệ nhân, diễn viên địa phương tham gia. Bên cạnh đó, du khách còn có cơ hội hòa mình vào những nhịp trống, nhịp công chiêng đa âm điệu do các nghệ nhân diễn tấu; trình diễn trang phục truyền thống, hội thi nói lý, hát lý cũng quy tụ nhiều nghệ nhân, diễn viên đến từ nhiều buôn, làng ở địa phương, đã hấp dẫn những người tham gia. Bên cạnh đó, sự tham gia của khu du lịch sinh thái Cổng trời Đông Giang trong khuôn khổ Lễ hội Ôt A riêu vào tháng 8-2024 đã góp phần không ít vào việc bảo tồn âm nhạc dân gian Cơ tu với những tiết mục diễn xướng nghệ thuật độc đáo, hấp dẫn được giới thiệu rộng rãi đến người thường ngoạn với nhiều hình thức được dàn dựng công phu.

Chúng ta đang nỗ lực bảo tồn, gìn giữ văn hóa truyền thống cha ông mình để lại. Song, bảo tồn, lưu giữ sao cho thật hiệu quả trong quá trình hội nhập để phát huy tốt các giá trị văn hóa mới là mục đích hướng tới.

V.T.B

Sự vĩ đại của tình mẹ

TRẦN ĐẮC LUẬN

Khi cuộc sống mang đến những thử thách, tình yêu của người mẹ dường như luôn là nguồn động lực mạnh mẽ nhất với mỗi người. Hành trình vượt qua số phận của mẹ con chị Heidi Shoecraft và cô bé Maia là một minh chứng sống động cho điều đó.

Chị Heidi Shoecraft đã dành 7 năm nghiên cứu các bài tập thể dục và vận động để giúp đỡ con gái mình vượt qua trở ngại bệnh tật để có cuộc sống bình thường. Ảnh: ABC

Khi Maia chào đời, bác sĩ thông báo với chị Heidi rằng cô bé sẽ gặp khó khăn trong việc đi chuyển do bị chứng bại não. Nhưng giờ đây, ở tuổi 12, Maia không chỉ vượt qua những dự đoán bi quan mà còn trở thành một nhà vô địch chạy bộ quốc gia. Thành quả tuyệt vời này có được là nhờ tình yêu vô bờ bến của người mẹ, người đã quyết tâm theo học để trở thành bác sĩ tại gia cho con, cùng con vượt qua số phận.

Hành trình đầy cảm hứng

Hai mẹ con chị Heidi và Maia sống ở thị trấn nhỏ Theodore, bang Queensland (Úc). Cuộc đời của họ có những biến chuyển lớn khi Maia được chẩn đoán bại não lúc 14 tháng tuổi, ảnh hưởng đến phần bên trái cơ thể và khiến các cơ của cô bé

co lại. Những lời nói của bác sĩ đã thúc đẩy chị Heidi đi đến quyết định mang tính bước ngoặt của cuộc đời. Chị bắt đầu theo học về thể dục và vận động tại trường đại học với mục tiêu giúp con gái có một cuộc sống tốt hơn. "Tôi nhận ra rằng vận động sẽ tạo ra sự khác biệt lớn trong cuộc sống của Maia", chị nói. Vì con, người mẹ này đã hoàn thành chứng chỉ về thể dục và sau đó lấy bằng cử nhân Khoa học thể dục và thể thao, tiếp tục với chương trình thạc sĩ về sinh lý học thể dục - thể thao.

Sau bảy năm học tập từ xa, chị Heidi trở thành một chuyên gia sinh

lý học thể dục, thể thao được cấp phép hành nghề. Công việc của chị không chỉ giúp Maia mà còn mở ra cơ hội cho nhiều người khác trong cộng đồng nhỏ bé của họ. "Tôi đã kiên trì và điều đó cũng dạy tôi rất nhiều về chứng bại não cũng như những khuyết tật khác", chị nói. Cho tới năm 2021, Maia trải qua một ca phẫu thuật lớn để kéo dài các cơ bắp chân, giúp cô bé dễ dàng hơn trong việc đi lại.

Bác sĩ đã cảnh báo ca phẫu thuật có thể không giải quyết được vấn đề hoàn toàn, nhưng chị Heidi tin rằng chính việc vận động hằng ngày

Những bài học quý giá từ hành trình

Hành trình của chị Heidi cũng mang đến nhiều bài học quý giá về lòng kiên nhẫn và sự quyết tâm. Trong suốt quá trình chăm sóc con gái, chị học được cách đối mặt với những khó khăn mà không bao giờ từ bỏ hy vọng. Mỗi thành công nhỏ đều là một bước tiến lớn trong hành trình dài đầy thử thách này.

Chị Heidi cũng nhấn mạnh tầm quan trọng của việc tạo ra môi trường tích cực cho trẻ em khuyết tật. Mỗi đứa trẻ đều xứng đáng có cơ hội để phát triển bản thân. Chị khuyến khích các bậc phụ huynh khác trong mọi hoàn cảnh hãy luôn tin tưởng vào khả năng của con.

đã giúp con gái mình cải thiện đáng kể tình trạng sức khỏe.

Vươn tới những đỉnh cao mới

Chị Heidi áp dụng những gì mình học được vào các hoạt động hằng ngày của con, khuyến khích Maia chạy bộ, đạp xe và tham gia các hoạt động thể thao khác. Lịch trình hằng ngày của cô bé luôn đầy ắp hoạt động. Nhờ nỗ lực này, Maia không chỉ cải thiện khả năng vận động mà còn trở thành nhà vô địch chạy bộ quốc gia trong hạng mục Multi-class (dành cho các vận động viên khuyết tật, cho phép họ thi đấu với nhau trong cùng một sự kiện).

Vừa qua, Maia tham dự giải vô địch chạy bộ quốc gia tại Melbourne và giành chiến thắng lần thứ hai liên tiếp. "Chạy giúp tôi giải tỏa tâm trí và tôi có thể vui chơi thoải mái", Maia nói. Cô bé cũng đặt mục tiêu tham dự Thế vận hội Paralympic Brisbane 2032 với mong muốn cải thiện tốc độ chạy của mình.

Với những nỗ lực không ngừng nghỉ từ cả hai mẹ con, tương lai của Maia tràn đầy hứa hẹn. Cô bé không

chỉ mơ ước trở thành vận động viên Olympic mà còn muốn truyền cảm hứng cho những người khác vượt qua khó khăn như mình. "Tôi muốn mọi người biết rằng bất kỳ ai cũng có thể đạt được ước mơ nếu họ cố gắng", Maia chia sẻ với ánh mắt đầy quyết tâm.

Không chỉ dừng lại ở việc chăm sóc con, chị Heidi còn muốn giúp đỡ những người khác trong cộng đồng. Chị mở phòng khám sinh lý học thể dục, thể thao tại thị trấn nông thôn Theodore ở vùng Central Queensland, cung cấp dịch vụ cho các bệnh nhân vốn thường phải vượt quãng đường hàng trăm km để gặp được bác sĩ. Ông Bruce Chater, một bác sĩ ở địa phương, cho rằng "chị Heidi đã cung cấp một dịch vụ vô giá cho cộng đồng".

Chị Heidi chia sẻ rằng công việc hiện tại mang lại cho chị nhiều niềm vui và ý nghĩa: "Khi sống ở những thị trấn nhỏ, bạn mới thấy rõ sự hạn chế trong việc tiếp cận các chuyên gia y tế." Nếu có thể quay ngược thời gian, chị cho biết mình sẽ bắt đầu hành trình học tập này từ sớm hơn.

T.D.L

Chống rác nhựa từ chuyện nhỏ như..... cái nắp chai

ĐỖ DƯƠNG

Quy định mới của Liên minh châu Âu (EU) yêu cầu nắp chai nhựa phải được gắn cố định vào chai có hiệu lực từ tháng 7-2024 đã tạo ra những phản ứng khác nhau. Trong khi các nhà môi trường ủng hộ thì nhiều du khách phàn nàn về sự bất tiện.

Liên minh châu Âu cho biết, sở dĩ họ ra quy định cụ thể về nắp chai nhựa như vậy vì chúng là một trong những loại rác thải được tìm thấy nhiều nhất trên bãi biển của châu lục này. Ảnh: Wall Street Journal

Bất kể những tranh cãi, quy định mới về nắp chai được kỳ vọng sẽ giảm đáng kể rác thải nhựa tại nhiều bãi biển của châu Âu.

Các hãng đồ uống ủng hộ

Theo trang *Environment Energy Leader*, từ ngày 3-7-2024, mọi loại chai nhựa dùng một lần đựng đồ uống có dung tích dưới 3 lít tại EU phải có nắp gắn cố định vào chai. Quy định này là một phần trong chỉ thị về nhựa sử dụng một lần của EU, được thông qua từ năm 2019. Quy định mới nhằm giải quyết vấn

đề rác thải nhựa nghiêm trọng tại châu Âu. Theo số liệu thống kê của *Environment Energy Leader*, châu Âu thải ra gần 26 triệu tấn rác thải nhựa mỗi năm, trong khi đó nhựa chiếm khoảng 80% rác thải trong đại dương.

Việc thực hiện quy định mới đòi hỏi các nhà sản xuất phải có những điều chỉnh đáng kể về mặt kỹ thuật. Chẳng hạn như theo thông tin từ *Yahoo News*, Công ty sản xuất và phân phối nước đóng chai CG Roxane của Mỹ đã phải triển khai thiết bị mới vì dây chuyền sản xuất vận hành với nắp chai gắn liền.

Không bất ngờ khi quy định mới đã tạo ra làn sóng phản ứng đa chiều. Nhiều du khách quốc tế gặp khó khăn khi làm quen với thiết kế mới của nắp chai. Anh Malcolm McKie, kế toán viên 35 tuổi từ Toronto, phàn nàn với báo *Wall Street Journal* về việc phải "học lại cách uống nước" với thiết kế mới. Tại Ý, cũng theo *Wall Street Journal*, chính trị gia cánh hữu Matteo Salvini thậm chí đã biến vấn đề này thành một điểm trong chiến dịch chống EU. Ông đang tải hình ảnh một người đàn ông uống nước với nắp chai gắn như chạm vào mũi, kèm theo thông

Thị trường tỷ đô

Thị trường sản xuất nắp chai gắn liền đang phát triển mạnh. Công ty Origin Materials công bố hợp đồng trị giá 100 triệu USD cho sản phẩm nắp chai PET của họ và đang hợp tác với các nhà sản xuất ở cả châu Âu và Mỹ, theo trang *Plastics Today*. Theo dự báo của hãng nghiên cứu thị trường MarketsandMarkets, thị trường nắp chai toàn cầu sẽ đạt giá trị 85 tỷ USD vào năm 2026, tăng từ mức 65 tỷ USD vào năm 2021.

diệp phản đối các quy định môi trường từ Brussels.

Tuy nhiên, các công ty đồ uống lớn đã mau chóng thích nghi với quy định mới. Hãng Coca-Cola cho biết: "Chúng tôi nhận thấy sự thay đổi này cần thời gian để làm quen" và khẳng định khách hàng nói chung ủng hộ nắp chai mới khi họ hiểu về mục tiêu giảm rác thải.

Xu hướng toàn cầu?

Theo đánh giá của trang *Plastics Today*, quy định nói trên của EU đã tạo ra một làn sóng đổi mới trong ngành công nghiệp bao bì. Công ty Origin Materials - chuyên phát triển và sản xuất các vật liệu có nguồn gốc từ sinh học của Mỹ - đã phát triển Hệ thống CapFormer, được coi là thiết bị sản xuất đầu tiên quy mô thương mại

cho nắp chai và nắp đậy bằng nhựa PET. Hệ thống này có khả năng sản xuất với hiệu suất sản xuất trên 98%.

Nhu cầu về bao bì nhựa tái chế sau tiêu dùng (PCR) cũng tăng mạnh. Theo báo cáo của Smithers, nhu cầu này đạt gần 4,8 triệu tấn năm 2021 và dự kiến tăng trưởng với tốc độ CAGR 5,9% đến năm 2026. Ngành công nghiệp thực phẩm và đồ uống chiếm hơn hai phần ba lượng tiêu thụ PCR vào năm ngoài và sẽ có nhu cầu tăng cao nhất đến năm 2026. Châu Âu hiện là thị trường lớn nhất cho PCR, chiếm một nửa lượng tiêu thụ toàn cầu vào năm 2021 và sẽ tăng trưởng nhanh nhất trong ngắn hạn. Điều này một phần do các quy định pháp luật như chỉ thị về nhựa dùng một lần, kế hoạch hành động kinh tế tuần

hoàn của EU và các khoản phụ phí rác thải nhựa.

Xu hướng này đang lan rộng ra ngoài EU. Tại Úc, các nhóm môi trường đang kêu gọi chính phủ áp dụng quy định tương tự. Theo trang *Packaging News*, tổ chức Beach Patrol Australia (BPA) cho biết nắp chai nhựa là một trong những thứ thường xuyên bị vứt bỏ nhất trên các bãi biển của Úc. Tiến sĩ Ross Headifen, đồng sáng lập BPA nhấn mạnh: "Chúng tôi thu gom hàng trăm nắp chai trên bãi biển mỗi ngày. Việc bắt buộc sử dụng nắp chai gắn liền có thể giảm đáng kể ô nhiễm nhựa".

Trong khi đó bà Birte Moliere, chuyên gia về quản lý sản phẩm bao bì tại Boomerang Alliance - liên minh gồm nhiều tổ chức môi trường tại Úc - nhấn mạnh tầm quan trọng của việc tái chế toàn diện cũng như "lỗ hổng" trong vấn đề tái chế nắp chai với trang *Packaging News*: "Đa số các chai nước uống hiện nay có thể được tái chế thông qua các điểm thu gom hoàn tiền cho bao bì, tuy nhiên nắp chai thường không nằm trong các chương trình này và trở thành rác thải hoặc bị đưa vào bãi chôn lấp". Đ.D